

Afstudeer onderzoek

Meerbegaafdheid passend in het onderwijs

Christelijke Hogeschool Ede
Afstudeeronderzoek Leraar
Basisonderwijs

Juni 2011

Begeleider: Geke Kieft

Auteur: Elsbeth van Hulst

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. Meerbegaafde kinderen	6
1.1. Hoogbegaafdheid.....	6
1.2. Ontwikkelingsvoorsprong	8
1.3. Talent op één gebied.....	8
1.4. Overige “meerbegaafde kinderen”	9
2. Minderbegaafde kinderen.....	10
2.1. Laag IQ.....	10
2.2. Ontwikkelingsstoornissen	10
2.2.1. ADHD.....	10
2.2.2. ADD.....	11
2.2.3. ASS	11
2.2.4. Dyslexie	11
2.2.5. Dyscalculie.....	11
2.3. Gedragsproblemen.....	11
2.4. Taalachterstand	12
3. Onderwijsbehoeften van alle kinderen en specifiek voor meerbegaafde kinderen	13
3.1. Wat zijn onderwijsbehoeften?	13
3.2. Onderwijs- en basisbehoeften van alle kinderen.....	14
3.3. Onderwijsbehoeften van meerbegaafde kinderen	14
3.3.1. Motivatie	15
3.3.2. Versnelling	15
3.3.3. Compacten en verrijking	15
3.4. Welke onderwijsvormen sluiten concreet aan bij de	16
onderwijsbehoeften van meerbegaafde kinderen?.....	16
3.5. Handelingsgericht werken	16
3.5.1. Handelingsgericht werken voor de leerkracht	17
4. Het effect op minderbegaafde leerlingen als het klassenmanagement is afgestemd op meerbegaafde leerlingen.....	18
4.1. Het klassenmanagement.....	18
4.1.1. Homogene groepjes	18
4.1.2. Heterogene groepjes.....	19
4.2. Andere onderwijsvormen afgestemd op meerbegaafde kinderen	20
4.3. Regels en afspraken in de klas.....	21
5. Diverse manieren van klassenmanagement om aan -meer en minderbegaafde- kinderen tegemoet te komen.....	22
5.1. Coöperatief leren	22
5.2. Heterogene groepjes	23
5.2.1. Jenaplanonderwijs	24
5.3. Homogene groepjes.....	24
5.4. Klassenmanagement aangepast op gedragsproblematiek.....	25
6. Verrijkingsopdrachten in een goed klassenmanagement.....	26
7. Conclusie theoriedeel	28
8. Onderzoekopzet	29
9. Resultaten praktijkonderzoek	31
9.1. Inleiding	31
9.2. Interview vragen met toelichting	32

9.3.	De visie van deze scholen op hoogbegaafden/meerbegaafden	33
9.4.	Hypothese	34
9.4.1.	Samenvatting interview school 1 Het Schateiland in Gouda	36
9.4.2.	Samenvatting interview school 2 De Carrousel in Gouda	38
9.4.3.	Samenvatting interview school 3 De Brug in Utrecht	40
9.5.	Conclusie interviews	41
9.6.	Observatie punten met toelichting	43
9.6.1.	Samenvatting observatie school 1 Het Schateiland in Gouda	45
9.6.2.	Samenvatting observatie school 2 De Carrousel in Gouda	45
9.6.3.	Samenvatting observatie school 3 De Brug in Utrecht	45
9.7.	Conclusie observaties	46
10.	Eindconclusie	47
11.	Discussie en aanbevelingen	48
12.	Samenvatting	50
13.	Evaluatie	52
14.	Literatuurlijst	53
15.	Bijlagen	55
15.1.	Bijlage 1 Interview school 1 'Het Schateiland' in Gouda	55
15.2.	Bijlage 2 Interview school 2 'De Carrousel' in Gouda	58
15.3.	Bijlage 3 Interview school 3 'De Brug' in Utrecht	61
15.4.	Bijlage 4 Observatie school 1 'Het Schateiland' in Gouda	63
15.5.	Bijlage 5 Observatie school 2 'De Carrousel' in Gouda	65
15.6.	Bijlage 6 Observatie school 3 'De Brug' in Utrecht	67

Inleiding

Voor u ligt mijn afstudeeronderzoek van de opleiding Pedagogische Academie Basisonderwijs. Het onderwerp van dit onderzoek is meerbegaafde kinderen. Tegenwoordig wordt er steeds meer aandacht gegeven aan verschillende kinderen in het basisonderwijs. Lessen worden gegeven op drie verschillende niveaus en daarnaast zijn er nog enkele kinderen die de lesstof net weer op een andere manier aangeboden krijgen. Dit is een grote taak voor leerkrachten in het basisonderwijs. Er wordt steeds meer verwacht van leerkrachten op het gebied van differentiatie en het aansluiten bij diverse onderwijsbehoeften.

Het passend onderwijs is op dit moment erg actueel. Het houdt in dat elk kind het onderwijs krijgt, dat het beste past bij zijn of haar talenten en beperkingen. Daarbij wordt gekeken naar de onderwijsbehoeften van het kind. Kinderen met een stoornis, ziekte of handicap krijgen extra hulp en worden daarbij toegelaten op de reguliere basisschool. Naast passend onderwijs is er inclusief onderwijs. Ook bij dit soort onderwijs worden alle kinderen met een stoornis of beperking toegelaten op de reguliere basisschool en de school past zich volledig aan de onderwijsbehoeften van het kind. Reguliere basisscholen zitten straks vol met kinderen die extra zorg nodig hebben, op welke manier dan ook. Vaak gaat de zorg naar kinderen die het gemiddelde niveau van de klas niet kunnen bijbenen. Dit wordt aangeboden door remedial teaching en extra instructie in de klas. Dit kost veel tijd van de leerkracht.

Ook meerbegaafde kinderen in de klas hebben speciale onderwijsbehoeften. Deze kinderen zijn vaak snel klaar met opdrachten en huiswerk. Ze pakken de instructies van de leerkracht snel op en zoeken naar meer uitdaging.

Uit de praktijk van mijn stages kwam ik vaak tegen dat er vooral wordt gekeken naar de onderwijsbehoeften van de minderbegaafde kinderen uit de klas. De meerbegaafde kinderen krijgen wat extra werk of een klaaropdracht zoals het lezen van een boek of het maken van een tekening. Deze kinderen worden letterlijk bezig gehouden zodat de leerkracht tijd kan investeren in de minderbegaafde leerlingen. Een logische keus. Maar is dit onderwijskundig en pedagogisch verantwoord?

Vanuit de theorie is er veel geschreven over passend onderwijs, inclusief onderwijs en oplossingen om meerbegaafde kinderen tot hun recht te laten komen. Er wordt geschreven over compacten en verrijken van leerstof, een plekje buiten de klas, het opstellen van een verrijkingsklas en het coöperatief leren waarbij meerbegaafde kinderen hulp geven aan de minderbegaafde kinderen. Allemaal mooie oplossingen in theorie. Mijn ervaring vanuit de praktijk is echter anders. Daarom is dit onderwerp relevant. Door veel verschillende theorieën en een grote druk op leerkrachten om aan de onderwijsbehoeften van alle kinderen te voldoen is het belangrijk om allereerst het klassenmanagement goed georganiseerd te hebben.

Ik wil onderzoeken op welke manier de leerkracht zijn aandacht kan verdelen onder de meerbegaafde en minderbegaafde kinderen zodat alle leerlingen onderwijs krijgen dat aansluit bij de onderwijsbehoeften van de kinderen.

Ik wil dit onderzoeken aan de hand van de volgende onderzoeksvraag:

“Op welke manier moet het klassenmanagement georganiseerd worden, zodat meerbegaafde kinderen tot hun recht komen en wat is het effect hierbij op minder begaafde kinderen.”

Ik wil dit onderzoeken aan de hand van een aantal deelvragen. Deze deelvragen zal ik beantwoorden vanuit de theorie:

- Meerbegaafde kinderen (H1)
- Minderbegaafde kinderen (H2)
- Onderwijsbehoeften van alle kinderen en specifiek voor meerbegaafde kinderen (H3)
- Het effect op minderbegaafde leerlingen als het klassenmanagement is afgestemd op meerbegaafde leerlingen (H4)
- Diverse manieren van klassenmanagement om aan -meer en minderbegaafde-kinderen tegemoet te komen (H5)
- Verrijkingsopdrachten in een goed klassenmanagement (H6)

Na dit theoretisch onderzoek volgt het praktijkonderzoek (H8).

In de praktijk onderzoek ik of er vanuit het Jenaplanonderwijs middelen ingezet kunnen worden op het 'gewone reguliere onderwijs' om meerbegaafde kinderen uitdaging te bieden en hoe het klassenmanagement op het Jenaplanonderwijs is georganiseerd. Daarbij onderzoek ik wat het effect is op minderbegaafde kinderen.

Ik doe dit aan de hand van interviews en observaties.

Vanuit dit theoretisch en praktisch onderzoek volgt een eindconclusie (H10), discussie en aanbevelingen (H11), samenvatting (H12) en evaluatie (H13).

Ik hoop door middel van dit onderzoek dat leerkrachten in het basisonderwijs inzien dat er diverse mogelijkheden zijn om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van meerbegaafde kinderen.

'Meerbegaafdheid passend in het onderwijs' heb ik als titel gekozen voor dit onderzoek omdat het onderwerp 'meerbegaafdheid' is, met een knipoog naar het passend onderwijs. Het passend onderwijs staat voor de deur waarbij veel kinderen met speciale onderwijsbehoeften op de reguliere basisschool komen. Deze kinderen zullen veel aandacht krijgen van de leerkracht om in de onderwijsbehoeften te voorzien maar hierbij mogen we de meerbegaafde kinderen niet vergeten want deze kinderen passen ook in het reguliere onderwijs.

1. Meerbegaafde kinderen

De term “meerbegaafde” kinderen wordt vaak verward met de term “hoogbegaafde” kinderen. Toch is het wat anders. Meerbegaafdheid is breder dan hoogbegaafdheid. Je zou kunnen zeggen dat hoogbegaafdheid onder meerbegaafdheid valt.

In dit hoofdstuk wil ik beschrijven welke kinderen voor mijn onderzoek onder “meerbegaafde kinderen” vallen. Ik heb bij deze vraag gekeken naar de praktijk. Welke kinderen hebben in de klas meer uitdaging nodig dan alleen de gemiddelde lesstof?

1.1. Hoogbegaafdheid

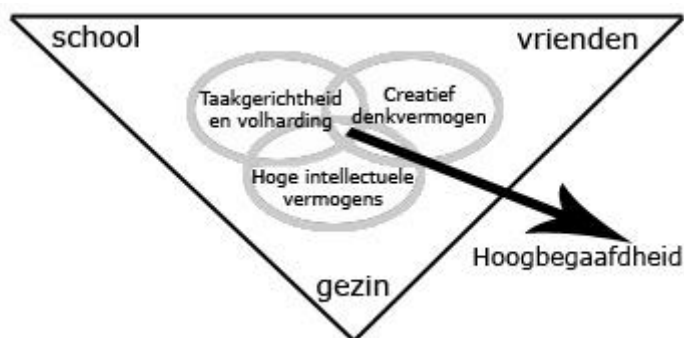
Hoogbegaafdheid is een term binnen de wetenschap waar de meningen over zijn verdeeld. Dit komt omdat het wat zegt over iemands intelligentie, persoonlijkheid en omgeving. Gagné is een Canadese wetenschapper die het volgende zegt over hoogbegaafdheid.

Hoogbegaafdheid is: *“het bezit en gebruik van ongetrainde en spontaan tot uiting gekomen natuurlijke capaciteiten in ten minste één domein zodanig dat het individu zich kan meten met de beste tien procent van zijn ontwikkelingsgelijken”* (Van Gerven, 2008, p.14).

De Amerikaan Sternberg (2002) zegt dat hoogbegaafde kinderen niet perse hoogbegaafde volwassenen hoeven te worden. Hij zegt dat als je begaafd en succesvol op school bent dit niet automatisch ook als volwassene van toepassing is.

Naast een hoge intelligentie zijn er dus nog andere factoren die van belang zijn om te kunnen spreken over hoogbegaafdheid.

Het Triadisch model van Renzulli en Mönks in (Van Gerven, 2002) brengt deze verschillende aspecten in beeld. School, vrienden en gezin. Dit zijn factoren die invloed hebben op het kind en dus op welke manier, hoogbegaafdheid tot uiting komt. Wanneer de taakgerichtheid, het creatief denkvermogen en de hoge intellectuele vermogens, naast school, vrienden en gezin, alle zes samenspelen kan hoogbegaafdheid zich verder ontwikkelen. Dit is het model:

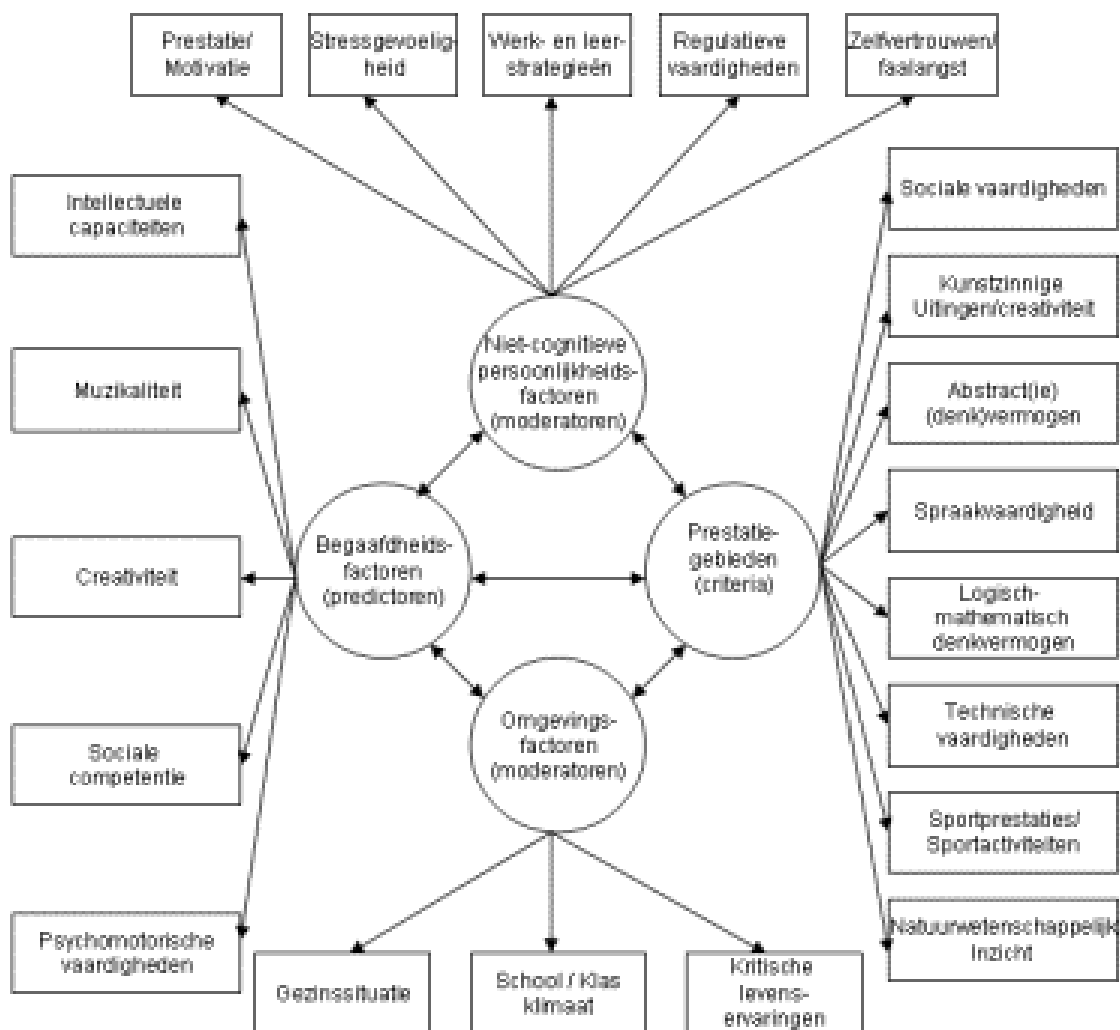

Figuur 1: Triadisch model van Renzulli en Mönks

Span en Nelissen (2000) leggen vooral de nadruk op de prestaties van het kind en hoe het kind dit zelf ontwikkelt. Zij zijn van mening dat je van hoogbegaafdheid kan spreken als een kind langdurig op een hoog niveau presteert. Dit hoeft niet alleen over schoolprestaties te gaan maar kan ook over muziek, sport en sociale vaardigheden zijn. Een kind moet daarnaast wel een hoge exploratiedrang hebben. Zij zijn van mening dat hoogbegaafdheid vooral een gevolg is van eigen inspanning.

De definitie die Heller (2000) hanteert over hoogbegaafdheid is dat kinderen die hoogbegaafd zijn, hun talent niet uiten in de vorm van prestaties maar dat zij gemakkelijker dan het gemiddelde kind tot uitzonderlijke prestaties kunnen komen onder andere door

aanleg. In het multifactorenmodel onderscheidt Heller zeven begaafdheidsfactoren en omgevingsfactoren. Het model maakt inzichtelijk dat begaafdheidsfactoren, omgevingsfactoren, bepaalde prestatiegebieden en niet-cognitieve persoonlijkheidsfactoren allemaal met elkaar samen hangen. Door dit model zie je dus dat succesvolle hoogbegaafde kinderen tot goede prestaties kunnen komen maar ook waarom sommige hoogbegaafde kinderen niet succesvol zijn doordat bijvoorbeeld bepaalde persoonlijkheidsfactoren in de weg staan.

Figuur 2: Het multifactorenmodel van Heller

Naast hoogbegaafdheid wordt er ook nog onderscheid gemaakt tussen hoogbegaafd en hoogintelligent. Voor de duidelijkheid wil ik dit onderscheid benadrukken omdat deze kinderen ook verschillende onderwijsbehoeften nodig hebben:

“Onder hoogintelligent verstaan we leerlingen die een IQ-score hebben die hoger is dan 130. Onder hoogbegaafd verstaan we leerlingen die naast deze hoge intelligentie ook nog over specifieke kenmerken beschikken die essentieel zijn om te kunnen spreken over hoogbegaafdheid”(Drent & Van Gerven, 2002 p.23).

Al deze verschillende wetenschappers hebben verschillende visies op hoogbegaafdheid. Omdat er veel verschil van mening is over het feit of iemand hoogbegaafd is, concludeer ik dat je voorzichtig moet zijn om iemand de stempel “hoogbegaafdheid” op te drukken.

De overeenkomsten tussen deze theorieën is dat de intelligentie, persoonskenmerken en de omgevingsfactoren van groot belang zijn voor het tot uiting komen van hoogbegaafdheid. De verschillen in de verschillende visies ligt hem in het komen tot bijzondere prestaties. Span en Nelissen (2000) zijn van mening dat je van hoogbegaafdheid kan spreken als een kind langdurig op een hoog niveau presteert.

Heller (2000) zegt dat hun talent niet tot uiting komt in de vorm van prestaties maar dat zij gemakkelijker dan het gemiddelde kind tot uitzonderlijke prestaties kunnen komen onder andere door aanleg.

Voor dit onderzoek ga ik er in elk geval van uit dat hoogbegaafde leerlingen beschikken over een IQ van 130 of hoger. Of kinderen ook hun hoogbegaafde talenten tot uiting kunnen laten komen hangt af van meerdere factoren zoals:

Motivatie

Het doorzettingsvermogen om een bepaalde taak te volbrengen, en de drang om nieuwe dingen te onderzoeken en nieuwe uitdagingen aan te gaan.

Creativiteit

Originele oplossingen en ideeën bedenken.

Overige persoonskenmerken

Een goed zelfbeeld, zelfvertrouwen en autonomie horen bij de overige persoonskenmerken. Ook de sociale competentie en het kunnen reflecteren op het eigen handelen horen hierbij.

1.2. Ontwikkelingsvoorsprong

Kleuters kunnen soms kenmerken van “hoogbegaafdheid” tonen. Bij kleuters spreken we nog niet van hoogbegaafdheid maar van een ontwikkelingsvoorsprong. Ook voor deze kinderen is het noodzakelijk om aanpassingen in de begeleiding op school te doen. Het is logisch dat kinderen zich niet op hetzelfde moment ontwikkelen. Wanneer een kind een voorsprong heeft op een ander kind is dit niet meteen heel bijzonder. Hieronder volgt een citaat om te illustreren dat de ontwikkeling van kinderen niet gelijk loopt.

“Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong doorlopen die ontwikkeling niet alleen sneller dan andere kinderen (en zijn dus ook eerder toe aan activiteiten die passen bij een volgend ontwikkelingsstadium), het ziet er ook naar uit dat ze dat met grotere stappen doen” (Van Gerven, 2008 p.19).

Bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong kun je al snel kenmerken onderscheiden in de leer en persoonlijkheidseigenschappen die je later terug ziet in het gedrag van hoogbegaafde kinderen. Je kunt denken aan een bepaalde humor, perfectionisme en grote leerstappen die het kind maakt. Niet alle kinderen met deze kenmerken ontwikkelen dit verder en daarom is er een verschil tussen kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong en hoogbegaafdheid (Van Gerven, 2008).

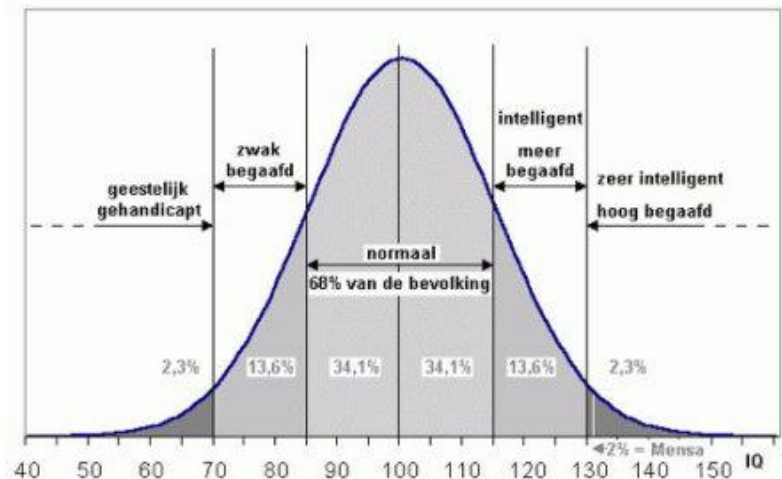
1.3. Talent op één gebied

Er zijn kinderen die niet op meerdere terreinen zich goed ontwikkelen maar op één gebied. Dit kan zijn op het gebied van rekenen of taal. Dit uit zich in een hoger werktempo en het snelle oppakken van instructie. Ze hebben ook plezier in dit vakgebied. Er wordt op dat moment niet van hoogbegaafdheid gesproken, maar deze kinderen hebben wel behoefte aan een meer uitdagend onderwijsaanbod op dat specifieke vakgebied. Belangrijk is om deze motivatie vast te houden bij het kind. Daarom ben ik van mening dat dit wel onder meerbegaafdheid valt.

1.4. Overige “meerbegaafde kinderen”

Als we kijken naar de normaalverdeling van intelligentie geeft dit aan hoeveel procent van de kinderen op de basisschool een bepaalde IQ-score heeft (Van Gerven, 2008).

Gemiddeld op een basisschool kun je zeggen dat 68% van alle kinderen een normale IQ-score heeft van 85 tot 115. Een IQ-score vanaf 115 tot 130 is intelligent en wordt “meerbegaafd” genoemd. Een IQ-score van boven de 130 valt onder hoogbegaafd. In elke klas zitten wel kinderen die meerbegaafd zijn. Dit zijn kinderen die over het algemeen met de leerstof op alle gebieden wel goed kunnen meekomen. Deze kinderen zijn snel klaar met opdrachten, pakken instructies snel op en halen over het algemeen goede resultaten.

Figuur 3: Normaalverdeling intelligentie

Conclusie

Verschillende wetenschappers hebben uitspraken gedaan over hoogbegaafdheid. De overeenkomsten tussen de verschillende theorieën over hoogbegaafdheid is dat de intelligentie, persoonskenmerken en de omgevingsfactoren van groot belang zijn voor het tot uiting komen van hoogbegaafdheid. Voor dit onderzoek ga ik ervan uit dat de uiting van hoogbegaafdheid bij kinderen afhangt van factoren als: motivatie, creativiteit en overige persoonskenmerken.

Hoogbegaafdheid valt onder meerbegaafdheid. Onder meerbegaafdheid valt ook: ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters en talent hebben op een bepaald gebied.

Volgens figuur 3 worden kinderen met een IQ van 115 tot 130 meerbegaafd genoemd.

2. Minderbegaafde kinderen

Naast de meerbegaafde kinderen wil ik ook de “minderbegaafde kinderen” benoemen en aangeven welke kinderen hieronder vallen.

2.1. Laag IQ

Elk kind en mens is anders. Binnen het onderwijs is dit niet anders. De nadruk ligt op het rekening houden met het verschil van aanbieden van de leerstof. Wanneer we het over onderwijs hebben wordt vaak het accent gelegd op de cognitieve capaciteiten.

Dat wat een kind aan kan. Met name het leervermogen (Bongaards & Sas, 2003).

Wanneer ik kijk naar minderbegaafdheid, kijk ik als eerst naar het IQ van het kind. Figuur 3 op de vorige pagina laat zien wat de hoogte van het IQ is bij zwakbegaafde kinderen. Uit de tabel is ook af te lezen hoeveel procent zwakbegaafd is. Dit kun je doortrekken naar de basisschool of naar de klas.

In figuur 3 is af te lezen dat zwak begaafde kinderen een IQ hebben van 70 tot 85.

Een IQ van 85 tot 115 is normaal. De meeste kinderen op de basisschool zullen dit IQ hebben.

Ook binnen dit “normale” IQ is er verschil tussen minderbegaafd en gemiddeld begaafd.

Kinderen met een IQ tussen de 85 en 100 hebben een beneden gemiddeld niveau en zullen meer aandacht nodig hebben tijdens instructiemomenten.

Volgens de rijksoverheid van onderwijs en wetenschap is er geen vaststaand IQ wat een kind moet hebben voor het naar het reguliere onderwijs kan. Pas wanneer het kind uitvalt op veel leerstof worden er testen afgenomen of het kind naar speciaal onderwijs kan. Er zal dan ook worden gemeten wat het IQ van de leerling is.

Ik concludeer dat wanneer we enkel naar het IQ van een leerling kijken dat leerlingen met het IQ van 70 tot 100 meer onderwijsbehoeften heeft in klas.

2.2. Ontwikkelingsstoornissen

Een ander aspect wat het leerproces kan belemmeren zijn ontwikkelingsstoornissen.

Het IQ van het kind kan normaal of gemiddeld zijn maar andere aspecten belemmeren het leren of de concentratie die nodig zijn om bepaalde resultaten te kunnen verwezenlijken. Ook deze kinderen hebben speciale onderwijsbehoeften waar rekening mee gehouden moet worden. Ik wil hieruit niet meteen concluderen dat wanneer een kind een ontwikkelingsstoornis heeft, valt onder “minderbegaafd” maar voor dit onderzoek is het een wezenlijk aspect want hier dient rekening mee gehouden te worden voor de inrichting van het klassenmanagement. Op een aantal van deze veel voorkomende ontwikkeling- en leerstoornissen wil ik kort in gaan om vervolgens te kunnen laten zien welke speciale onderwijsbehoeften deze kinderen dan nodig hebben.

2.2.1. ADHD

ADHD staat voor Attention Decifit Hyperactivity Disorder. Dit is een stoornis met aandachtsproblemen en druk gedrag. De concentratie van deze kinderen is vaak slecht en ze hebben een korte spanningsboog. Het gevolg is dat deze kinderen zich lastig kunnen concentreren bij een groepsgerichte instructie. Hierdoor missen ze delen van de instructie en kunnen ze vervolgens niet of lastig zelfstandig werken. Daarnaast zijn deze kinderen hyperactief wat zich uit in erg druk gedrag en impulsiviteit (Van Lieshout, 2009).

Dit geeft een beperking in de klas.

Dit heeft dus niet met het IQ van het kind te maken maar is duidelijk een andere factor waardoor een kind meer begeleiding nodig heeft in de klas.

2.2.2. ADD

ADD staat voor Attention Decifit Disorder. Dit is dezelfde stoornis als ADHD zonder hyperactiviteit. Het gedrag van een kind met ADD wordt gekenmerkt in een laag werktempo, dromerigheid, concentratieproblemen, teruggetrokken en een lage motivatie. Uit onderzoek is wel gebleken dat de aandachtsproblemen bij ADHD en ADD erg kunnen verschillen. Er zijn verschillen in de alertheid en de cognitieve stijl. ADD gaat ook meer samen met leer- en automatiseringsproblemen (Van Houten, 2009).

2.2.3. ASS

ASS staat voor Autisme Spectrum Stoornissen. Verschillende autisme verwante stoornissen vallen hieronder zoals, PDD-NOS, het syndroom van asperger, autisme, de stoornis van Rett en de desintegratieve stoornis. De hoofdkenmerken van ASS zijn ernstige problemen op het gebied van sociale interactie en de communicatie. Het beïnvloedt allerlei ontwikkelingsgebieden waardoor het een ernstig complexe stoornis is. Iedereen met ASS is ook weer heel verschillend. Het zijn kinderen die erg in zichzelf zijn gekeerd (Van Houten, 2009).

2.2.4. Dyslexie

Dyslexie is een leerstoornis waarbij zowel lees als spellingsproblemen voorkomen. Officieel wordt dyslexie in Nederland aangeduid als: *“Een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau” (Steunpunt dyslexie, 2011).*

Een belangrijk gevolg van dyslexie voor het onderwijs is de enorme belemmering voor het kind:

“In het onderwijs moet veel gelezen en geschreven worden. Dit heeft ernstige gevolgen voor het volgen van onderwijs en belemmert kinderen om hun capaciteiten te ontwikkelen. Veel kinderen met dyslexie kiezen ook een onderwijsniveau dat lager is dan ze op grond van hun intelligentie aan kunnen” (Steunpunt dyslexie, 2010).

Dyslexie heeft niks te maken met de intelligentie van het kind. Bij de meeste vakken op school moet tekst gelezen worden. Bij al deze vakken kan het kind daar moeite mee hebben.

2.2.5. Dyscalculie

Dyscalculie is een leerstoornis waarbij het automatiseren van rekensommen een probleem is. Dyscalculie wordt aangeduid als: *“Bij dyscalculie gaat het om ernstige en hardnekkige problemen met het leren en vlot/accuraat oproepen/toepassen van reken-wiskundekennis (feiten/afspraken)” (Steunpunt dyslexie, datum onbekend).*

Ook bij dyscalculie geldt dat de intelligentie van het kind hier niks mee te maken heeft:

“Het is net als bij dyslexie in feite een andere term voor ernstige en hardnekkige problemen bij het aanleren van bepaalde schoolse vaardigheden, die niet worden veroorzaakt door een gebrek aan intelligentie of te weinig onderwijs” (Balans digitaal, datum onbekend).

2.3. Gedragsproblemen

Naast ontwikkeling- en gedragstoornissen zijn er gedragsproblemen die het leerproces kunnen belemmeren. Het verschil tussen een ontwikkelingsstoornis en een gedragsprobleem is dat een ontwikkelingsstoornis niet te verhelpen is. Een persoon moet ermee leren omgaan. Een gedragsprobleem is niet iets wat je bij de geboorte mee hebt gekregen maar die je hebt gekregen bijvoorbeeld tijdens je ontwikkeling. Een gedragsprobleem wordt als gevolg gezien van een oorzaak. Bijvoorbeeld een trauma wat een kind heeft overgehouden

van een gebeurtenis in de directe omgeving van het kind. Gedragsproblemen en leerproblemen hebben duidelijk invloed op elkaar maar de relatie ervan is niet duidelijk. (Van Lieshout, 2009)

Van Houten legt drie hypothesen naast elkaar in haar boek en deze wil ik graag benoemen:

De aard van de relatie tussen leer- en gedragsproblemen is niet duidelijk, maar globaal genomen zijn er drie hypothesen (Rourke & Del Dotto, 1994; Dumont, 1994) in (Van Lieshout, 2009, p. 5) :

- *Leerproblemen kunnen tot gedragsproblemen leiden door veelvuldige faalervaringen en de sociaal-emotionele gevolgen daarvan.*
- *Gedragsproblemen kunnen hun weerslag hebben op de noodzakelijke voorwaarden voor het schoolse leren en zo leerproblemen veroorzaken.*
- *Het genetisch en/of neuropsychologisch profiel van leerlijnen bepaalt zowel de vorderingen bij verwerving van de schoolse leerstof als hun psychosociaal functioneren.*

Zo zijn er tal van ontwikkelingsstoornissen en gedragsproblemen of stoornissen die de cognitieve ontwikkeling en de leerprestaties in de weg zitten. Ook kinderen die wel aan het werk kunnen na de groepsinstructie kunnen angstig of depressief zijn. Wanneer een kind kan luisteren naar de groepsinstructie en dan voor het grootste gedeelte zelf aan het werk kan, valt dit kind niet onder 'minderbegaafde kinderen' die bij de meeste groepsinstructies, nog extra instructie nodig hebben.

2.4. Taalachterstand

Het is algemeen bekend dat allochtone kinderen vaak een taalachterstand hebben op de basisschool. Deze kinderen worden vaak tweetalig opgevoed met als gevolg dat hun Nederlandse taal een achterstand heeft. De kennis van de Nederlandse woordenschat is lager dan hun eentalige klasgenootjes wat ook gevolgen heeft voor het realistische rekenen van tegenwoordig met verhaaltjessommen. Daarnaast het leesonderwijs, taal en begrijpend lezen zijn lastiger voor deze kinderen. Ook valt te denken aan geschiedenis en aardrijkskunde wat toch nog voornamelijk bestaat uit teksten (Bronckhorst e.a., 2010).

Ik wil hieruit niet concluderen dat allochtone kinderen vallen onder 'minderbegaafd' maar voor dit onderzoek is het een wezenlijk aspect want hier dient rekening mee gehouden te worden voor de inrichting van het klassenmanagement.

Conclusie

Onder minderbegaafde kinderen vallen als eerste kinderen met een laag IQ. Kinderen met een IQ van 70 tot 100 hebben meer onderwijsbehoeften. Hierdoor hebben ze meer begeleiding nodig in de klas. Naast het IQ zijn er andere factoren die het onderwijs kunnen belemmeren voor bepaalde kinderen. Ontwikkelingsstoornissen en gedragsproblemen zijn hier voorbeelden van. Ook taalachterstanden kan een onderwijsbelemmering zijn voor kinderen. Al deze factoren zorgen ervoor dat kinderen meer onderwijsbehoeften hebben dan andere kinderen. Daarom vallen deze kinderen onder minderbegaafde kinderen voor dit onderzoek om zo te kunnen kijken wat het effect is voor al deze kinderen.

3. Onderwijsbehoeften van alle kinderen en specifiek voor meerbegaafde kinderen

In dit hoofdstuk wil ik beschrijven welke onderwijsbehoeften, meerbegaafde kinderen in de klas nodig hebben. Dit is een belangrijke vraag om een antwoord te kunnen geven op mijn onderzoeksvraag uit de inleiding. Voor ik een antwoord geef welke onderwijsbehoeften nodig zijn wil ik eerst beschrijven wat onderwijsbehoeften zijn en welke definitie ik hierin aanhoud.

3.1. Wat zijn onderwijsbehoeften?

Door het benoemen van onderwijsbehoeften kunnen we vaststellen hoe het onderwijs kan worden vormgegeven zodat het kind optimaal kan leren zoals beschreven wordt in het volgende citaat:

“Bij het benoemen van de onderwijsbehoeften van een leerling zegt de leerkracht iets over: -de doelen die je voor dit kind de komende periode nastreeft; -wat dit kind (extra) nodig heeft om deze doelen te bereiken” (van den Berg, e.a., 2007, p. 14).

Bij het stellen van doelen voor het kind wordt er altijd gebruikt gemaakt van de leerlijnen die de school voor de vakgebieden, lezen, taal en rekenen gebruikt. Bij het benoemen van onderwijsbehoeften kan uitgegaan worden van het “SMART(I)” principe¹. Samen met het kind wordt er gekeken naar welke doelen er worden gesteld. Er wordt onderscheid gemaakt tussen didactische en pedagogische onderwijsbehoeften. Bij didactische onderwijsbehoeften geeft de leerkracht aan welke doelen zij de komende periode voor dit kind wil halen met betrekking tot een bepaald vakgebied. Vervolgens wordt er benoemd wat het kind nodig heeft om deze doelen te bereiken. Te denken valt aan verlengde instructie, verdieping/verrijking en feedback.

Bij pedagogische onderwijsbehoeften geeft de leerkracht aan welke doelen er worden nagestreefd op pedagogische vlakken zoals, de sociaal-emotionele ontwikkeling, sociale competenties, het gedrag en de motivatie.

Vervolgens geeft de leerkracht aan welke aanpak nodig is om de doelen te bereiken. Er kan worden gedacht aan: aanpassingen in de leeromgeving, gesprekken met het kind en het creëren van succeservaringen (van den Berg, e.a., 2007).

Om de onderwijsbehoeften van kinderen te benoemen moet volgens Van den Berg, de leerkracht kennis hebben van:

“-de ontwikkeling en leerprocessen van kinderen; -leerlijnen van de vakgebieden lezen, taal en rekenen/wiskunde; -variaties in instructie, leerstof, werkvormen en methodieken” (van den Berg, e.a., 2007, p. 16).

Veel leerkrachten waren in het verleden gericht op het benoemen van kindkenmerken en onderwijsbeperkingen van het kind. Toen spraken ze van ‘deficit denken’, het denken in tekortkomingen van het kind. De begeleiding van het kind richtte zich voornamelijk op het vaststellen van de tekorten en de oplossingen daarvan. Deze manier is niet productief want het levert alleen maar aanknopingspunten op om te gebruiken in de klas. Een ander nadeel is, dat er pas gehandeld wordt als er ernstige achterstanden zijn opgetreden.

Tegenwoordig spreken we niet meer van ‘deficit denken’ omdat onderwijsbehoeften vooral zijn gericht op de ontwikkelingsmogelijkheden van het kind en niet meer de belemmeringen. Wat heeft dit kind nodig om doelen te behalen (van den Berg, e.a., 2007).

¹ SMART(I) Specifiek, Meetbaar, Aanvaardbaar, Realistisch, Tijdsgebonden (Inspirerend)

3.2. Onderwijs- en basisbehoeften van alle kinderen

Wanneer we kijken naar de onderwijsbehoeften voor meerbegaafde kinderen wil ik eerst kijken naar de behoeften van ieder kind. Stevens spreekt over drie basisbehoeften van kinderen. De behoefte aan competentie, autonomie en relatie. Als de school hier rekening mee kan houden wordt er gesproken van adaptief onderwijs.

Competentie

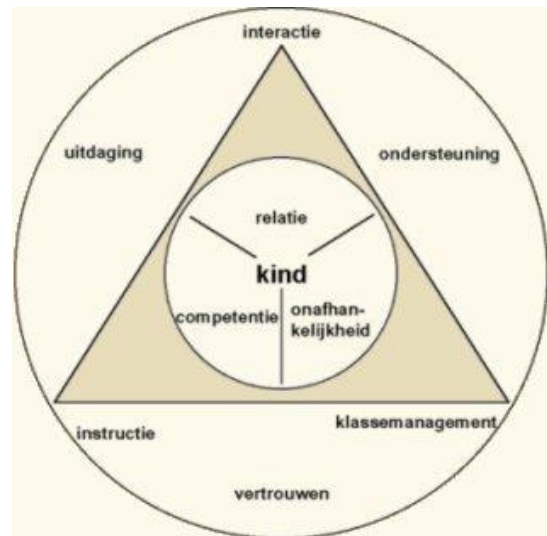
Dit is de behoefte om dingen te kennen en te kunnen. Het gevoel hebben dat je de wereld aan kan en het vertrouwen in je eigen mogelijkheden.

Autonomie

De behoefte aan zelfstandigheid en het zelf willen beslissen.

Relatie

De behoefte aan genegenheid, liefde en acceptatie (Bongaards & Sas, 2008).

Figuur 4: model adaptief onderwijs

Het volgende citaat illustreert dat er zeker iets moet worden gedaan met de basisbehoeften van kinderen in de klas:

Adaptief onderwijs is er dus op gericht dat je onderwijs aanslaat bij al je kinderen. Hiertoe is het nodig dat je de verschillen die er tussen de kinderen bestaan, meeneemt in de organisatie van de school, van je klas en in je manier van lesgeven (Bongaards & Sas, 2003, p. 28).

Wanneer we kijken naar figuur 4 over adaptief onderwijs, sluit dit erg aan bij de basisbehoeften van kinderen. Dus naast de basisbehoeften: competentie, autonomie en relatie zijn instructie, klassenmanagement en interactie en daarnaast vertrouwen, ondersteuning, en uitdaging erg belangrijk. Elk kind heeft de behoefte om dingen te kennen en kunnen. Het ene kind meer dan het andere kind. Hier is wel een bepaalde uitdaging voor nodig. Voor meerbegaafde kinderen is dit erg belangrijk. Zeker deze kinderen hebben uitdaging nodig om zich optimaal te kunnen ontwikkelen om zo het hoogbegaafde tot uiting te brengen.

3.3. Onderwijsbehoeften van meerbegaafde kinderen

Wanneer we aansluiten bij de onderwijsbehoeften van meerbegaafde kinderen is het belangrijk om te weten dat geen hoogbegaafd kind hetzelfde is en dezelfde interesses heeft. De onderwijsbehoeften die ik in mijn onderzoek beschrijf kan voor het ene kind van toepassing zijn maar voor het andere niet.

Een hoge intelligentie van een kind brengen een aantal eigenschappen met zich mee die van grote invloed kunnen zijn op het functioneren binnen het onderwijs. Drent beschrijft een aantal van deze eigenschappen:

“-Een leerling heeft meestal een zeer hoog werktempo;

-De leerling heeft minder tijd nodig om zich nieuwe dingen aan te leren, dat wil zeggen dat hij behoefte heeft aan grotere leerstappen en minder herhalingsstof bij de reguliere leerstof dan een gemiddelde leerling;

-De leerling heeft minder behoefte aan instructie” (Drent, 1998, p. 19).

Het gevolg van deze eigenschappen voor hoogbegaafde kinderen maakt dat de reguliere leerstof van de basisschool niet genoeg is voor hoogbegaafde kinderen. Om aan te tonen dat het vasthouden van de motivatie van deze leerlingen erg belangrijk is, citeer ik het volgende:

“Wil men ervoor zorgen dat deze leerlingen hun motivatie om te leren behouden en tevens een goede werkhouding ontwikkelen, dan zal een school extra maatregelen moeten treffen” (Drent, 1998, p. 19).

De volgende tekst citeer ik omdat diverse pedagogen beschrijven welke onderwijsbehoeften meer- en hoogbegaafde kinderen nodig hebben:

“Leraren zouden moeten zorgen voor een uitdagende leeromgeving en de zelfstandigheid van hun leerlingen moeten stimuleren. Minnaert vindt dat motivatie van slimme kinderen bevordert wordt door tegemoet te komen aan de psychologische basisbehoeften van kinderen: autonomie, competentie en sociale verbondenheid. De leerlingen moeten werken aan het (kennis) domein dat ze interesseert. Bekina raadt aan te zorgen voor moeilijkere taken, omdat de leerlingen dan leren omgaan met hogere eisen; ze leren dan te leren, zich in te spannen en met frustraties om te gaan. Daarbij hebben hoogbegaafde kinderen volgens Kuipers wel extra aanmoediging nodig en ondersteuning ter stimulering van het eigen onderzoekende denken en het toetsen van de eigen ideeën” (Minnaert, e.a., 2009, p. 268).

In dit stuk tekst staan veel onderwijsbehoeften voor meerbegaafde kinderen beschreven. Zo zijn een uitdagende leeromgeving, motivatie, kennis dat ze interesseert, moeilijkere taken, extra aanmoediging en ondersteuning bij het onderzoekende denken, allemaal onderwijsbehoeften van meerbegaafde kinderen volgens Minnaert.

3.3.1. Motivatie

‘Motivatie’ is een hele belangrijke onderwijsbehoefte die valt onder pedagogische onderwijsbehoeften voor meer- en hoogbegaafde kinderen.

Wanneer een kind motivatie heeft om een taak te maken en te volbrengen komt het kind tot goede en/of uitzonderlijke prestaties. Wanneer de motivatie ontbreekt zijn de kinderen niet meer taakgericht en komen deze kinderen niet tot goede prestaties.

3.3.2. Versnelling

Sommige leerlingen hebben op alle gebieden een voorsprong op andere kinderen van dezelfde leeftijd. Voor deze kinderen zal overwogen moeten worden of ze een jaar over kunnen slaan. Andere kinderen hebben alleen een voorsprong op één of twee vakken. Voor deze kinderen geldt niet dat ze een klas over moeten slaan maar deze kinderen zouden met de stof wel kunnen versnellen.

3.3.3. Compacten en verrijking

Het compacten van leerstof betekent dat de leerstof voor meerbegaafde kinderen ingekort kan worden vergelijken met het gemiddelde niveau van de klas. Als ik dit heel praktisch benader kan het zijn dat het meerbegaafde kind van de vier rijtjes vermenigvuldigen, alleen het lastige rijtje maakt uit het boek. Het kind heeft de leerstof dan wel gedaan maar niet onnodig veel.

Het verrijken van de leerstof kan zowel in de diepte als in de breedte. Een meerbegaafd kind kan een project uitwerken wat breder is dan de leerstof zelf of aansluit bij de interesses van de leerling. Veel meerbegaafde kinderen zijn gericht op zelfontdekkend leren en grote leerstof beter tot een synthese kunnen brengen past het werken met projecten goed bij de leerstijl van deze leerlingen (D'hondt & van Rossen, 2004).

3.4. Welke onderwijsvormen sluiten concreet aan bij de onderwijsbehoeften van meerbegaafde kinderen?

Er zijn een aantal vormen en manieren van onderwijs die aansluiten bij de onderwijsbehoeften van meerbegaafde kinderen. Een aantal van deze onderwijsvormen staan hier op een rij:

Overslaan van een klas

Als een leerling een te grote voorsprong heeft op zijn klasgenoten wordt het voor de leerkracht steeds moeilijker om verbredende en verdiepende leerstof aan te bieden. Ook voor het kind is dit niet gunstig op sociaal gebied. Wanneer een kind een klas overslaat gebeurt dit meestal met een even klas. Groep 2, 4 of 6 omdat dit groepen zijn waar veel herhaling wordt geboden vanuit het voorgaande leerjaar. Dit kan een oplossing zijn voor hoogbegaafde kinderen.

Omdat ik mijn onderzoek richt op het klassenmanagement met meer- en minderbegaafde leerlingen ga ik hier niet verder op in.

Part-time onderwijs in een hogere klas

Wanneer een kind in een vak meerbegaafd is, vaak rekenen of taal en voor dit vak bijzonder gemotiveerd is, kan de leerling dit vak in een hogere klas volgen. Een eis hiervoor is horizontale programmering voor de vakken. Het schoolklimaat moet zo zijn dat alle vakken op hetzelfde tijdstip in elke klas gegeven worden.

Clustering

In sommige grote scholen kan het een oplossing zijn om de hoog- of meerbegaafde kinderen te clusteren maar wel in de reguliere en heterogene klas. Een voorwaarde is dat de leerkracht bereid is om te differentiëren voor dit groepje kinderen. De hoog- en meerbegaafde kinderen zullen op deze manier meer aan elkaar hebben op het gebied van interesse, motivatie en uitdaging.

Projecten voor hoogbegaafde kinderen

Speciale projecten voor hoogbegaafde kinderen is erg goed voor de motivatie en doorzettingsvermogen van deze kinderen. Deze projecten hebben een grote invloed op het schoolwelbevinden van de kinderen. Als de leerkracht niet alleen let op inhoud maar ook op vormgeving en presentatie dan ondervinden alle kinderen uit de klas hier voordeel van. Ook verdwijnt het gevaar dat sommige kinderen een bepaalde positie in de klas innemen omdat ze een extra project mogen doen. Want wanneer je meewerkt aan het project, moet je het ook presenteren

Binnenklas differentiatie en individualisering

Veel leerkrachten kiezen ervoor om te differentiëren op twee of drie niveaus. Ook meerbegaafde kinderen hebben leerstof nodig die zo dicht mogelijk bij hun eigen niveau en tempo past. Om dit goed te laten werken moeten er niet teveel verschil zijn in niveau en er moet genoeg leermateriaal aanwezig zijn (D'hondt & van Rossen, 2004).

3.5. Handelingsgericht werken

Het aansluiten bij de onderwijsbehoeften van alle kinderen uit de klas wordt in het onderwijs ook wel "handelingsgericht werken" genoemd.

De definitie hiervan is:

"Handelingsgericht werken betekent uitgaan van de onderwijsbehoeften en ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen" (Oostdam, 2009, p. 25).

Bij handelingsgericht werken gaat het eerst om welke doelen er bij kinderen worden nagestreefd, vervolgens wordt er gekeken welke specifieke pedagogische en didactische onderwijsbehoeften het kind nodig heeft om die doelen te behalen. Er wordt gekeken of iedere leerling het onderwijs krijgt waar hij behoefte aan heeft. Dit vraagt ook wat van de leerkracht. De leerkracht kan de vier fasen van handelingsgericht werken onderscheiden: In de eerste fase wordt gekeken naar de kenmerken van leerlingen zodat er onderwijsbehoeften geformuleerd kunnen worden. In de tweede fase wordt aandacht besteed aan welke pedagogische en didactische maatregelen er genomen moeten worden om het onderwijs te realiseren waarin rekening wordt gehouden met verschillen tussen leerlingen. In de derde fase worden de leerlingen met vergelijkbare onderwijsbehoeften geclusterd. In de laatste fase wordt er gekeken of de gestelde doelen inderdaad zijn behaald en of er aanpassingen nodig zijn voor de volgende periode. De visie van handelingsgericht werken sluit ook aan bij de ideeën van passend onderwijs waarbij ook uit gegaan wordt van verschillen tussen leerlingen (Oostdam, 2009).

3.5.1. Handelingsgericht werken voor de leerkracht

Het handelingsgericht werken is een mooi uitgangspunt om aan te sluiten bij verschillen tussen leerlingen. Maar dit vergt ook wat van de leerkracht. Oostdam schrijft hier het volgende over:

“Een belangrijke voorwaarde voor een dergelijke vorm van handelingsgericht werken, is de bereidheid van leerkrachten om kritisch te reflecteren op het gegeven onderwijs en het eigen optreden” Oostdam, 2009, p.26).

De leerkracht moet weten welke leerlijnen er zijn en hoe deze zijn uitgezet op de school. De leerkracht moet ook weten welke kernleerstof voor alle leerlingen van belang is. De doelen die de leerkracht stelt moeten aansluiten bij deze leerlijnen en de doelen moeten in SMART(I) worden gesteld. Achteraf moet de leerkracht reflecteren en kijken welke doelen er zijn behaald en hoe ze moeten worden bijgesteld om de volgende onderwijsperiode in te gaan (Oostdam, 2009).

Conclusie

Vanuit de theorie concludeer ik dat er vanuit diverse visies op onderwijs wordt aangesloten op “verschillen tussen leerlingen”. Zo sluit het “handelingsgericht werken” en “passend onderwijs” hierop aan. Er wordt uitgegaan van de onderwijsbehoeften en ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen. De onderwijsbehoeften van meerbegaafde kinderen zijn: uitdaging, moeilijkere taken, minder instructie, grotere leerstappen, verrijking en compacten van de leerstof, uitdagende leeromgeving, extra aanmoediging en ondersteuning bij de onderzoekende leerhouding, en leerstof wat aansluit bij hun interesses. Dit vraagt ook extra werk van de leerkracht. De leerkracht kan de vier fasen van handelingsgericht werken onderscheiden en daarbij aansluiten. Ik wil nogmaals benadrukken dat ook elk meerbegaafd kind anders is en dus ook andere onderwijsbehoeften heeft, hier moet de leerkracht op aansluiten.

4. Het effect op minderbegaafde leerlingen als het klassenmanagement is afgestemd op meerbegaafde leerlingen

In dit hoofdstuk wil ik beschrijven wat het klassenmanagement inhoudt en hoe je het klassenmanagement kan afstemmen op meerbegaafde kinderen. Daarna geef ik aan of de minderbegaafde kinderen hier na- of voordelen van ondervinden.

4.1. Het klassenmanagement

Om het begrip klassenmanagement uit te leggen citeer ik het volgende:

Veenman definieert klassenmanagement als volgt: “een verzameling organisatorische vaardigheden van de leerkracht met het doel die voorwaarden te vestigen en te handhaven waardoor instructies van de leerkracht en leeractiviteiten van de leerlingen succesvol zijn. Kortom, klassenmanagement is het scheppen van voorwaarden voor succesvol onderwijs” (Veenman in Wyffels, 2006, p.169).

Volgens Veenman zijn er vier aandachtsgebieden te onderscheiden als het gaat om klassenmanagement (Veenman in Wyffels, 2006):

1. Preventie van probleemsituaties
2. Didactische vaardigheden
3. Regels en afspraken
4. Inrichting van de klas

Voor dit onderzoek ga ik vooral op het laatste aandachtsgebied in: inrichting van de klas. Dit doe ik omdat de andere aandachtsgebieden vooral gaan over regels en afspraken in de klas. Dit zal wel later in deze deelvraag aan bod komen omdat er in sommige gevallen andere regels kunnen gelden voor meerbegaafde kinderen dan voor de andere kinderen. Ik ga nu vooral in op de inrichting van het klaslokaal.

Het klaslokaal kun je op vele manieren inrichten. Je kunt kijken naar hoe de tafels worden neergezet en het bureau van de leerkracht, eventuele hoeken en stille werkplekken, waar bevinden zich de onderwijsleermiddelen en wat zijn de routes om te lopen door de klas om bijvoorbeeld materiaal te pakken uit een kast.

4.1.1. Homogene groepjes

Wanneer er groepjes in de klas worden gemaakt kunnen deze homogeen en heterogeen worden samengesteld. Homogeen betekent in dit geval, kinderen die qua ontwikkeling of prestatie op hetzelfde niveau liggen. Voor de leerkracht en voor sommige meerbegaafde kinderen zullen homogene groepjes in de klas een voordeel opleveren.

Hieronder beschrijf ik een ideaalbeeld waarin het klassenmanagement is afgestemd op de meerbegaafde leerlingen zodat ik kan schetsen wat de effecten op de minderbegaafde leerlingen zijn:

Wanneer de meerbegaafde kinderen bij elkaar in een groepje worden neergezet bijvoorbeeld achterin de klas kunnen deze kinderen ongestoord tijdens de groepsinstructie van de leerkracht al beginnen met zelfstandig werken. De kinderen kunnen zelf beslissen of ze meeluisteren of al aan het werk gaan. Wanneer deze kinderen eerder klaar zijn met de opdrachten maken, kunnen ze aan extra werk beginnen in de vorm van een verrijking van de leerstof. Dit kan zijn dat ze werken aan een speciaal project wat in hun interessegebied ligt.

Bij deze tafel zal ook een leuke ontdekkende hoek ingericht kunnen worden zodat ook deze kinderen extra worden uitgedaagd en in de hoek aan het werk kunnen. Het meest ideale zou zijn dat er voor deze kinderen ook een computer ter beschikking staat achter in de klas zodat ze deze kunnen gebruiken om informatie op te zoeken of een PowerPoint kunnen maken bij het project waar ze mee bezig zijn. Een andere oplossing kan zijn dat het groepje meerbegaafde leerlingen buiten het lokaal gaat werken. Ik citeer het volgende om te illustreren dat meerbegaafde kinderen op deze manier tot hun recht kunnen komen:

“Als deze leerlingen dan een eigen plek net buiten het lokaal hebben, kunnen ze gewoon aan de slag zonder de anderen te hinderen. Een vaste plaats geeft hun ook de gelegenheid hulp aan elkaar te vragen als ze bij de verwerking van de verrijkingsstof op problemen stuiten. Doordat ze dan al bij elkaar zitten, hoeft er niet onnodig door het lokaal te worden gelopen” (Van Gerven, 2008, p.68).

Voor de leerkracht kan dit ook ideaal zijn omdat de leerkracht kan zitten bij het groepje van de minderbegaafde kinderen om aan het einde van de groepsinstructie, een verlengde instructie te geven. Alle kinderen met hetzelfde niveau zitten op deze manier bij elkaar en dit kan erg efficiënt werken.

Het effect op de minderbegaafde leerlingen kan zijn dat zij denken dat deze kinderen worden voorgetrokken omdat ze een computer tot hun beschikking hebben en dat er een ontdekhoeck is ingericht naar de interesses van de meerbegaafde kinderen.

Daarnaast kunnen de minderbegaafde kinderen geen profijt hebben van de meerbegaafde kinderen door samenwerking tussen deze kinderen. Of door overleg wanneer een minderbegaafd kind een deel van de stof niet begrijpt.

4.1.2. Heterogene groepjes

De leerkracht kan er ook voor kiezen om heterogene groepjes samen te stellen in de klas. De meer- en minderbegaafde leerlingen zitten dan door elkaar in één groepje. Het voordeel voor alle leerlingen is het sociale aspect. Het leren uitleggen en geduld hebben en het omgaan met leeftijdsgenoten die misschien qua ontwikkelingsniveau niet op één lijn liggen. Dit bevordert de samenwerking wat in pedagogisch oogpunt een groot voordeel heeft. Een actuele onderwijsvorm die hier bij past is het coöperatief leren. Ik citeer het volgende om te illustreren dat heterogene groepjes ook voor goede of meerbegaafde leerlingen een voordeel kan hebben:

“Bij coöperatief werken deelt de leerkracht vaak de groepen zelf in om heterogene groepen te krijgen. Uit onderzoek blijkt dat goede leerlingen meer presteren als ze samenwerken met zwakkere om middelmatige leerlingen dan wanneer ze alleen werken. Zwakkere leerlingen profiteren van de samenwerking in heterogene groepen omdat ze profiteren van de leerstrategieën van de betere leerlingen” (Meijer, 2006, p.14).

Interessant is dat Meijer zegt dat uit onderzoek blijkt dat meerbegaafde leerlingen beter presteren wanneer ze samenwerken met zwakkere leerlingen dan wanneer ze alleen werken. Dit wil zeggen dat het werken in heterogene groepen of homogene groepen in de klas beiden voordelen en nadelen hebben.

Ik denk zelf dat in een homogeen groepje van meerbegaafde leerlingen ook verschil zit in niveau ook al is dit verschil kleiner dan met een zwakke leerling. Daarom denk ik dat wanneer meerbegaafde kinderen samenwerken in een groepje - wat dus een homogeen groepje betekent- zij ook profijt kunnen hebben van elkaar omdat ze niet *alleen* werken zoals het uit onderzoek blijkt, volgens Meijer.

Wanneer dit zou worden toegepast, zal er voor de meerbegaafde kinderen een voordeel kunnen ontstaan maar het effect hiervan op minderbegaafde leerlingen is dat ze niet kunnen profiteren van de leerstrategieën van de betere leerlingen want zij zitten bij elkaar.

Wanneer we het hebben over de inrichting van het klassenmanagement komt er meer bij kijken dan alleen de voor- en nadelen voor meer- en minderbegaafde leerlingen. Wanneer de leerkracht de klas inricht zal hij rekening houden met gedragsproblematiek van leerlingen en waar je deze kinderen neerzet. Ik citeer het volgende om te illustreren dat leerproblemen en gedragsproblemen vaak samen gaan:

“Vroeger werden leerproblemen en leerstoornissen afzonderlijk bestudeerd, maar dit blijkt achterhaald: veel kinderen met gedragsproblemen hebben leerproblemen en andersom wordt in de klinische praktijk bij leergestoorde kinderen vaak melding gemaakt van gedrags- en emotionele problemen” (Van Lieshout, 2009, p.5).

Dit kan betekenen dat de leerkracht er eerder voor kiest om heterogene groepen te maken omdat er tussen de minderbegaafde kinderen waarschijnlijk meer gedragsproblematiek voorkomt.

4.2. Andere onderwijsvormen afgestemd op meerbegaafde kinderen

Naast de discussie over homogene en heterogene groepjes in de klas zijn er meer onderwijsvormen die je kunt afstemmen op de meerbegaafde kinderen. Deze onderwijsvormen heb ik al beschreven in hoofdstuk 3 maar wil ik verder toelichten met de nadruk op het effect op minderbegaafde kinderen.

Parttime onderwijs in de hogere klas

Zoals ik in hoofdstuk 3 heb beschreven is een eis voor parttime onderwijs in een hogere klas, horizontale programmering voor de vakken. Dit wil zeggen dat alle groepen van een school op hetzelfde tijdstip rekenen en taal hebben. Het voordeel voor de meerbegaafde kinderen is dat wanneer ze een talent hebben op een gebied, zoals in hoofdstuk 2 beschreven, deze tot uiting kunnen brengen op een niveau hoger dan de eigen groep. Het effect hierop bij minderbegaafde leerlingen is dat het rooster er hoogstwaarschijnlijk elke dag hetzelfde uitziet. Er wordt op dat moment geen rekening gehouden met het feit dat het voor sommige kinderen ook fijn is om de vakken aardrijkskunde eens in de ochtend te geven en rekenen in de middag. Dit kan een nadeel opleveren voor zowel de minderbegaafde kinderen als de meerbegaafde kinderen die het fijn vinden om de vakken eens om te draaien.

Projecten voor hoogbegaafde kinderen

Zoals ik in hoofdstuk 2 heb beschreven is het maken van een project op het interessegebied van het kind goed en leuk. Hier moet wel de mogelijkheid voor zijn in de klas. Praktisch is het als het kind een computer tot zijn beschikking heeft in of buiten de klas zodat het kind informatie kan verzamelen en kan verwerken.

Het effect voor minderbegaafde kinderen is uit mijn ervaring dat zij ook op de computer willen werken en zij dit zien als ‘niet eerlijk’. Dit is op te lossen door nog een aantal computers in de klas te hebben en een rooster te maken voor wanneer deze kinderen op de computer mogen werken.

4.3. Regels en afspraken in de klas

Naast de inrichting van het klassenmanagement, zijn regels en afspraken in de klas erg belangrijk wanneer je meerbegaafde kinderen in de klas extra of andere aandacht geeft dan de andere kinderen. Kinderen moeten weten en aangeleerd krijgen dat elk kind anders is met zijn of haar talenten. Een regel kan zijn dat meerbegaafde kinderen zonder te vragen na hun werk achter de computer mogen gaan om aan hun project te werken. Andere kinderen zullen dit wel moeten vragen. Wanneer er open en eerlijk wordt gepraat over klassenregels en persoonlijke regels wat per kind kan verschillen hoeft dit geen probleem te zijn en zullen de leerlingen wennen aan persoonlijke regels.

Conclusie

Er zijn een aantal onderwijsvormen en manieren van de inrichting van het klassenmanagement om aan te sluiten bij meerbegaafde kinderen. Er is altijd een effect op de minderbegaafde kinderen. Dit kan zich uiten in een voordeel of nadeel.

Ik heb in dit hoofdstuk alleen beschreven hoe je het klassenmanagement kan inrichten afgestemd op meerbegaafde kinderen in de klas. Er zijn meer oplossingen voor meer- of hoogbegaafde leerlingen zoals een plusklas in de school. Dit heb ik niet beschreven omdat ik me alleen vestig op het klassenmanagement in de klas op een reguliere basisschool.

5. Diverse manieren van klassenmanagement om aan -meer en minderbegaafde- kinderen tegemoet te komen

In het vorige hoofdstuk heb ik vooral ingezoomd op het aanpassen van het klassenmanagement voor meerbegaafde kinderen. In dit hoofdstuk wil ik verschillende inrichtingen van het klassenmanagement belichten die zijn gericht op meer en minderbegaafde kinderen.

5.1. Coöperatief leren

Coöperatief leren is een onderwijssituatie waarbij kinderen samenwerken op een gestructureerde manier aan een gezamenlijk doel. De kinderen zijn gericht op hun eigen leren maar ook op het leren van hun groepsgenoten. Er wordt van coöperatief leren gesproken als het volgende aanwezig is:

1. *Positieve wederzijdse afhankelijkheid*

Alle kinderen zijn afhankelijk van elkaar om het leerdoel te bereiken. Deze afhankelijkheid is positief omdat het meer oplevert wanneer er een groepsprestatie is dan ieder kind een individuele prestatie levert. Leerlingen profiteren op deze manier van elkaars inzet.

2. *Individuele verantwoordelijkheid*

Door ieder kind individuele verantwoordelijkheid te geven wordt er voorkomen dat iemand voor spek en bonen mee doet met de groep. Elke persoonlijke bijdrage is onmisbaar en de groep rekent erop.

3. *Directe interactie*

Kinderen wisselen tijdens het samenwerken veel ideeën en informatie uit. Leerstof krijgt ook meer betekenis wanneer er over wordt gepraat. Het samenwerken leidt tot betrokkenheid.

4. *Samenwerkingsvaardigheden*

Het coöperatief leren heeft meerdere doelen. Inhoudelijke doelen op de lesstof en het samenwerken op zich. Door regelmatig samen te werken wordt dit steeds beter ontwikkeld.

5. *Evaluatie van het groepsproces*

Na het samenwerken vindt er een evaluatie plaats. Er wordt gekeken naar de inhoud van de opdracht maar ook naar het samenwerken. Verbeterpunten worden meegenomen naar de volgende keer (Förre, e.a., 2008).

Coöperatief leren is waardevol omdat leerlingen worden uitgedaagd worden tot actief leren, de interactie verbetert, verschillen tussen leerlingen worden benut en er wordt een bijdrage geleverd aan het realiseren van een goed pedagogisch klimaat (Förre, e.a., 2008).

Het woord 'uitdaging' komt ook weer terug bij het coöperatief leren zoals hierboven staat vermeld. Uit dit onderzoek tot nu toe komt ook naar boven dat meerbegaafde kinderen een extra uitdaging nodig hebben. Coöperatief leren sluit ook goed aan bij dit onderzoek omdat verschillen tussen leerlingen worden benut om van elkaar te leren.

Ik citeer het volgende om te laten zien dat het samenwerken ook voordelen heeft voor meerbegaafde kinderen.

“Om zich wel te bevinden en zich te kunnen ontwikkelen is het nodig dat kinderen geloof en plezier hebben in eigen kunnen. Dit geldt voor alle leerlingen in de groep, maar is voor leerlingen met specifieke leerbehoeften een extra punt van aandacht. Ze ervaren dat ze zelf iets voor elkaar kunnen krijgen. Ze ervaren ook dat ze in de groep een inbreng kunnen hebben die waardevol en belangrijk is” (Förre, e.a., 2008, p. 19).

De leerlingen met specifieke leerbehoeften uit bovenstaande tekst kun je op diverse leerlingen toepassen. Dit kunnen juist ook de meerbegaafde leerlingen zijn.

Sommige hoog en meerbegaafde leerlingen hebben wel een hoog IQ maar zijn ze op sociaal gebied wat zwakker (van Gerven, 2008).

Vooraf voor deze leerlingen is het coöperatief leren erg geschikt. Op inhoudelijk gebied kunnen ze veel bijdragen aan een samenwerkingsopdracht en op het gebied van samenwerken kunnen ze leren van andere kinderen.

Coöperatief leren heeft effect op de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling.

Vanuit de cognitieve ontwikkeling wil ik het volgende citeren:

“In situaties waarin kinderen met specifieke leerbehoeften alleen maar te maken krijgen met andere kinderen met specifieke leerbehoeften, kan een aantal nadelige effecten optreden:

- *De verwachtingen van de ontwikkeling van kinderen worden laag gesteld, en lage verwachtingen hebben vaak effect op het handelen waardoor ze in de praktijk ook uitkomen.*
- *Kinderen hebben geen voorbeelden om zich heen van andere leerlingen en missen dus modellen voor goed leren” (Förrer, e.a., 2008, p. 20).*

Meerbegaafde leerlingen hebben natuurlijk altijd leerpunten maar op cognitief gebied kan dit lastig worden. In dat geval kan een meerbegaafd kind alleen als voorbeeld dienen voor andere leerlingen maar heeft dit kind zelf weinig voorbeelden. Dit kan een groot nadeel zijn.

Wat mij opvalt bij het coöperatief leren is dat het erg is gericht op het sociale aspect van het kind. Dit wil ik laten zien door het volgende citaat:

“Verschillende onderzoekers zoals Johnson & Johnson (1983, 1989), Cole & Chan (1990), Goor & Schewin (1993) en Putnam (1989) vonden positieve effecten op sociale aspecten. Coöperatief leren stimuleert een positief zelfbeeld van leerlingen met specifieke leerbehoeften. Er is meer contact en communicatie tussen leerlingen dan in andere onderwijsleersituaties, waardoor interpersoonlijke relaties verbeteren. Ook bij leerlingen met matige en zwaardere handicaps (onder andere Putnam 1989 en Eichinger 1990) zijn in coöperatieve situaties meer interpersoonlijke contacten te zien en positieve sociale en verbale interacties op hoger niveau” (Förrer, e.a., 2008, p. 23).

Dit citaat laat zien dat er door verschillende onderzoekers is gebleken dat de interpersoonlijke communicatie door leerlingen verbetert. Er wordt weinig gesproken over de cognitieve ontwikkeling.

Ik denk dat ik wel mag stellen dat het coöperatief leren voor minderbegaafde leerlingen goed is voor het cognitieve aspect en dat het samenwerking op zich goed is voor de ontwikkeling van de meerbegaafde leerlingen.

5.2. Heterogene groepjes

Ook bij deze deelvraag wil ik weer even terug gaan naar de heterogene groepjes.

Wanneer we spreken over coöperatief leren of samenwerkend leren zijn er voordelen voor meerbegaafde en minderbegaafde leerlingen.

Zoals het citaat luidt van Meijer in hoofdstuk 5 van dit onderzoek waarin zij zegt dat coöperatief werken in heterogene groepen voordelen heeft voor de sterke leerlingen en dat de zwakkere leerlingen profiteren van de leerstrategieën van de sterkere leerlingen.

Ik ben het zeker eens, dat deze manier van werken, voordelen heeft voor de zwakke en sterke leerlingen in de klas. Ik heb wel mijn vraagtekens bij het feit of de sterke leerlingen hier evenveel van profiteren als de zwakke leerlingen van de sterke leerlingen.

Ook in de theorie bestaat hier twijfel over. Om dit te illustreren citeer ik het volgende:

“Er bestaan controversen over de specifieke condities waaronder samenwerkend leren effectief is. Het is bijvoorbeeld de vraag of sterke of zwakke leerlingen in gelijke mate van samenwerkend leren profiteren” (Van den Berg & Vandenberghe, 2005, p. 96).

Je kunt je afvragen wanneer je kijkt naar de deelvraag van dit hoofdstuk of het essentieel is dat het klassenmanagement zo is ingericht dat zwakke en sterke leerlingen evenveel profijt hebben van elkaar. Een leerkracht kan ook voor heterogene groepjes kiezen terwijl hij er bewust van is dat de leerlingen niet evenveel van elkaar kunnen profiteren.

5.2.1. Jenaplanonderwijs

Het Jenaplanonderwijs gebaseerd op de gedachten van Peter Petersen, werkt met heterogene groepering in leeftijd en ontwikkelingsniveau.

Het Jenaplanonderwijs heeft 20 basisprincipes waarvan een aantal mij aanspreken voor dit onderzoek. Dat zijn deze basisprincipes:

1. *“De school is een relatief autonome coöperatieve organisatie van betrokkenen. Ze wordt door de maatschappij beïnvloed en heeft er zelf ook invloed op.”*
2. *“In de school vindt overwegend heterogene groepering van kinderen plaats, naar leeftijd en ontwikkelingsniveau, om het leren van en zorgen voor elkaar te stimuleren.”*
3. *“In de school worden zelfstandig spelen en leren afgewisseld en aangevuld door gestuurd en begeleid leren. Dit laatste is expliciet gericht op niveauverhoging. In dit alles speelt het initiatief van de kinderen een belangrijke rol.”*
4. *“In de school neemt wereldoriëntatie een centrale plaats in met als basis ervaren, ontdekken en onderzoeken” (Jenaplan Basisschool De Kring, 2011)*

In de basisprincipes komt naar voren dat een Jenaplanschool een coöperatieve organisatie wil zijn. In veel ‘gewone’ basisscholen zie je ook het coöperatief leren terug. Daarnaast vindt er in de school een heterogene groepering plaats naar leeftijd en ontwikkelingsniveau.

Meerbegaafde en minderbegaafde leerlingen zitten dus samen aan een tafel.

Interessant vind ik dat spelen en begeleid leren wordt afgewisseld met als doel:

‘niveauverhoging’. Ik concludeer hieruit dat wanneer meerbegaafde kinderen leren en spelen en daardoor een niveauverhoging bereiken dat er wat aangeboden moet worden in het onderwijs om dit te verwezenlijken.

Ook neemt wereldoriëntatie een belangrijke plaats in door ontdekken en onderzoeken. Ik ben benieuwd aan welke kinderen dit wordt aangeboden en of dit expliciet is bedoeld voor meerbegaafde kinderen.

5.3. Homogene groepjes

Ook de homogene groepjes komen terug in dit hoofdstuk. Homogene groepjes kunnen namelijk ook voordelen hebben voor meer- en minderbegaafde kinderen. Dit heb ik al beschreven in het vorige hoofdstuk.

Wanneer kinderen met dezelfde onderwijsbehoeften bij elkaar zitten in een klaslokaal heeft dit ook voordelen voor effectief onderwijs. De leerkracht hoeft niet apart een instructietafel te hebben in de klas maar kan zelf bij het groepje gaan zitten die extra instructie nodig hebben.

De meerbegaafde kinderen zouden ook een plek kunnen hebben net buiten het lokaal. Ze kunnen dan ongestoord overleggen over opdrachten en op die manier van elkaar leren.

Ook hinderen zij dan geen andere kinderen. Van Gerven geeft dit ook aan:

“Als deze leerlingen dan een eigen plek net buiten het lokaal hebben, kunnen ze gewoon aan de slag zonder de anderen te hinderen” (Van Gerven, 2008, p.68).

5.4. Klassenmanagement aangepast op gedragsproblematiek

In hoofdstuk 2 van dit onderzoek heb ik beschreven welke kinderen vallen onder minderbegaafde kinderen. Ik heb hier ook gedragsproblematiek beschreven omdat dit invloed heeft op het klassenmanagement. Ook deze kinderen moet de leerkracht tegemoet komen. Van Lieshout heeft een aantal manieren van begeleiden beschreven voor kinderen met ADHD en ADD. Ik denk dat deze manier van begeleiden voor meerdere kinderen zowel meer en minderbegaafd toegepast kunnen worden.

Een aantal van deze manieren wil ik citeren om te illustreren dat begeleiding gericht op kinderen met ADHD, ook toegepast kan worden op meer en minderbegaafde kinderen.

“Peer tutoring. waarbij een medeleerling de leerling met ADHD helpt met de leerstof” (Van Lieshout, 2009. P. 200).

Deze manier kan in het klassenmanagement worden toegepast specifiek op kinderen met ADHD. Dit hoort natuurlijk ook bij het werken in heterogene groepjes en sluit aan bij coöperatief leren.

“Computer-assisted instruction (CAI). Hierbij wordt met behulp van de computer de lesstof zo aangeboden dat deze beter aansluit bij de mogelijkheden van de leerling” (Van Lieshout, 2009. P. 200).

Dit is natuurlijk afgestemd op kinderen met ADHD maar zou een manier kunnen zijn die wordt toegepast op meer en minderbegaafde kinderen. Een programma die aansluit bij het niveau van elke leerling. Wanneer er in of buiten de klas computers staan die beschikbaar zijn zouden kinderen hier op hun eigen niveau kunnen oefenen.

“Bij task/instructional modification wordt de lesstof gestructureerder aangeboden en de instructie aangepast aan de individuele leerstijl van het kind” (Van Lieshout, 2009. P. 200). Deze manier van werken sluit aan bij meervoudige intelligentie. Er wordt nauw gekeken naar de leerstijl van een kind en hier wordt door de leerkracht bij aangesloten. Dit vergt wel veel van de leerkracht.

“Bij self-monitoring leert het kind zelf doelen te stellen, het proces voor het behalen van deze doelen te bewaken en zichzelf te belonen” (Van Lieshout, 2009. P. 200).

Deze manier van werken kan ook worden toegepast bij meer en minderbegaafde leerlingen. Doelen stellen is voor elk kind goed. Het past misschien nog beter bij meerbegaafde kinderen omdat ze dit aan kunnen. Aan de andere kant past het ook goed bij minderbegaafde kinderen met ADHD omdat ze zichzelf dan mogen belonen.

Conclusie

Het werken in homogene of heterogene groepjes komt steeds terug bij het nadenken over de inrichting van het klassenmanagement. Ook in het Jenaplanonderwijs wordt gewerkt met heterogene groepjes. Er zijn speciale stamgroepen opgezet zodat er kinderen met verschillende leeftijden en kinderen met verschil in ontwikkeling, tempo en begaafdheid in een klas zitten. Op deze manier, zegt het Jenaplanonderwijs, leren kinderen optimaal met en van elkaar. Homogene of heterogene groepjes heeft voor en nadelen voor meer en minderbegaafde kinderen. De vraag die je kunt stellen is of meer en minderbegaafde kinderen allebei evenveel profiteren van het werken in homogene of heterogene groepjes en of het essentieel is dat deze kinderen evenveel profijt van elkaar hebben.

Dit komt ook terug in het coöperatief leren. Hebben leerlingen bij het samenwerken evenveel profijt van elkaar en is dit essentieel?

Naast de discussie of heterogene groepjes of homogene groepjes beter is voor meerbegaafde kinderen zijn er nog andere manieren van werken waarbij tegemoet kan worden gekomen aan zowel meer- als minderbegaafde kinderen.

6. Verrijkingsopdrachten in een goed klassenmanagement

De vorige twee deelvragen waren gericht op meer en minderbegaafde kinderen. In deze deelvraag wil ik graag ingaan op de verrijkingsopdrachten voor meerbegaafde kinderen. In de inleiding heb ik beschreven dat leerkrachten vaak meer aandacht geven aan minderbegaafde kinderen en de meerbegaafde kinderen krijgen wat extra werk of een te simpele klaaropdracht. Door het volgende citaat wil ik illustreren dat goede begeleiding van meerbegaafde veel tijd vergt van leerkrachten:

“In de praktijk zeggen veel scholen ruime aandacht te besteden aan het klassenmanagement: ze zouden regels voor zelfstandig werken hebben ingevoerd en randvoorwaarden voor de zelfstandigheid van de leerlingen geschapen. Opvallend is echter dat als het aankomt op compacten en verrijken, de meeste leerkrachten aangeven nauwelijks tijd te hebben voor een goede begeleiding van hoogbegaafde leerlingen” (Van Gerven, 2008, p.68).

Door passend onderwijs wordt er veel gevraagd van leerkrachten in het basisonderwijs. Elk kind heeft andere onderwijsbehoeften en van leerkrachten wordt verwacht dat ze hier compleet bij aansluiten. Naast de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde kinderen, zijn er ook kinderen die vaak eerder klaar zijn dan andere kinderen of kinderen die meerbegaafd zijn in één vak.

Volgens Span (2001) moeten verrijkingsopdrachten wel aan een aantal voorwaarden voldoen:

- Het is niet de bedoeling om leerlingen leerstof te geven vanuit een hoger jaargroep.
- Verrijkingsopdrachten moeten open en uitdagend zijn. Aan de hand van open opdrachten kunnen leerlingen die verrijkingsopdrachten maken, nieuwe kennisgebieden tegenkomen waardoor ze erachter komen dat hogere vaardigheden vereist zijn. Open opdrachten geven ook de ruimte voor eigen inbreng.
- Verrijkingsopdrachten moeten ook zelfstandig uit te voeren zijn. De leerkracht moet zich op andere leerlingen kunnen richten.
- Leerlingen moeten zelf verantwoordelijk zijn voor hun verrijkingsopdrachten.

Projecten

Zoals ik in hoofdstuk 3 en 4 heb beschreven is het goed om projecten te geven aan hoogbegaafde kinderen. Ook kleine projecten kunnen natuurlijk ontworpen worden zoals het maken van een werkstuk of PowerPoint over een onderwerp wat in de lessen nog ter sprake wordt gebracht. Dan kunnen kinderen zich eerst verdiepen in nieuwe lesstof en vervolgens hierin verbreden. Een klein project kan gegeven worden aan meerbegaafde kinderen die bijvoorbeeld op één vakgebied eerder klaar zijn met een opdracht. Een project in de vorm van een werkstuk voldoet ook aan de voorwaarden van Span zoals hierboven staat.

Extra werk

In de praktijk wordt al vaak extra werk aangeboden aan kinderen die dit kunnen. Sommige leerlingen in de klas hebben een boekje met extra reken of taalwerk. Dit kun je verrijkingsopdrachten noemen omdat kinderen zich verdiepen of verbreden in de lesstof. Bij het maken van extra werk is meestal weinig rekening gehouden met de eigen inbreng van kinderen.

Coöperatief leren

Coöperatief werken in een klas vergt voorbereiding van de leerkracht:

Stap 1 is om de doelstellingen te bepalen.

Stap 2 is het selecteren van een werkvorm. Dit kan afhangen van de gekozen sociale vaardigheid die centraal staat. Het is afhankelijk van de kinderen die in de groep zitten, welke werkvorm de leerkracht kiest.

Stap 3 is het selecteren van de rollen. Dit zijn rollen als stilte-kapitein en tijdbewaker. Elk teamlid krijgt een rol waar hij of zij verantwoordelijk voor is. Dit bevordert de individuele verantwoordelijkheid en de wederzijdse afhankelijkheid.

Stap 4 is de groepsindeling. De leerkracht koppelt bijvoorbeeld een sociaal vaardige leerling aan een cognitief sterke leerling of een sociaal zwakkere leerling.

Stap 5 is het voorbespreken. De leerkracht geeft aan welke coöperatieve activiteiten er die dag plaatsvinden.

Stap 6 is het maken van afspraken. Deze kunnen gaan over gewenst gedrag en hulp vragen.

Stap 7 is het aangeven van de klaaropdracht.

De uitvoering van deze activiteiten gaat ook in stappen.

Stap 1 is de uitleg van de werkvorm

Stap 2 is het aangeven van de tijdsduur

Stap 3 is het observeren en begeleiden van het groepsproces (Förner, e.a., 2008)

Door diverse opdrachten op deze manier aan te bieden in het klassenmanagement is er al een verrijking op zich. Kinderen leren op cognitief en sociaal gebied van elkaar. Elk kind heeft een stukje individuele verantwoordelijkheid en wederzijdse afhankelijkheid.

Verrijkingsopdrachten

Het maken van verrijkingsopdrachten vergt een bepaalde planning. Het is handig om eerst de doelgroep te bepalen. Wanneer er gewerkt wil worden met verrijkingsopdrachten voor alle meerbegaafde kinderen is het handig om in groepjes te werken en per vakgebied in andere groepjes te werken. Er wordt hierdoor voorkomen dat hoogbegaafde leerlingen geen geïsoleerde positie krijgen.

Als school is het raadzaam om methodes te kiezen om het onderwijs te verrijken. Hierdoor volgt de school een bepaalde lijn en zijn de verrijkingsopdrachten niet leerkrachtafhankelijk. Wanneer kinderen werken met verrijkingsopdrachten is het belangrijk om deze kinderen serieus te nemen. Dit kan de leerkracht doen door ook deze opdrachten na te kijken en kinderen hiervoor te belonen. Ook is het goed om dit te noteren op het rapport van de leerling. Dit is een blijk van waardering voor de leerling.

Leerkrachten moeten zich er van bewust zijn dat ook meerbegaafde leerlingen begeleiding nodig hebben. Dit kan per les gebeuren maar er kan ook wekelijks een moment plaatsvinden dat de leerlingen alle verrijkingsopdrachten van die week krijgen uitgelegd (Eureka, datum onbekend).

In hoofdstuk 1 lezen we dat de motivatie en de creativiteit erg belangrijk is om hoogbegaafdheid tot uiting te laten komen. Belangrijk bij verrijkingsopdrachten is het aansluiten bij de leerstof maar ook bij de interesses van de leerlingen. Dit geldt natuurlijk niet alleen voor de hoogbegaafde leerlingen maar voor alle andere meerbegaafde leerlingen.

Conclusie

Goede verrijkingsopdrachten moeten aan een aantal voorwaarden voldoen volgens Span (2001). Verrijkingsopdrachten kunnen zich uiten in extra werk, projecten of andere opdrachten die aansluiten bij de leerstof. Verrijkingsopdrachten komen ook voor in het coöperatief leren. Dit vergt een bepaalde voorbereiding voor de leerkracht. Het is raadzaam om als school een bepaalde lijn te volgen qua verrijkingsopdrachten zodat goede verrijkingsopdrachten niet leerkrachtafhankelijk is.

7. Conclusie theoriedeel

Aan het einde van het theoriedeel van mijn afstudeeronderzoek volgt de conclusie van de theorie. Ik wil in deze conclusie antwoord geven op de hoofdvraag van dit onderzoek vanuit de theorie.

De hoofdvraag van dit onderzoek is:

“Op welke manier moet het klassenmanagement georganiseerd worden, zodat meerbegaafde kinderen tot hun recht komen en wat is het effect hierbij op minder begaafde kinderen.”

Allereerst concludeer ik dat er niet een bepaalde manier is waarop het klassenmanagement georganiseerd kan worden zodat meerbegaafde leerlingen tot hun recht komen.

Er zijn meerdere manieren.

Vanuit de theorie is naar voren gekomen dat het werken in heterogene groepjes veel voordelen heeft voor meerbegaafde leerlingen. Uit onderzoek is gebleken dat meerbegaafde leerlingen beter presteren wanneer ze samenwerken met zwakkere leerlingen dan wanneer ze alleen werken. Het effect op de minderbegaafde leerlingen is dat ze hier veel voordeel van hebben. Minderbegaafde leerlingen kunnen leren van de cognitief sterke leerlingen. Tegelijk wordt het samenwerken bevorderd. Het werken in heterogene groepjes hoort bij het coöperatief leren. Het coöperatief leren bevordert de sociale, emotionele en de cognitieve ontwikkeling van alle kinderen.

Aan de andere kant komt er uit de literatuur naar voren dat ook homogene groepjes voor meerbegaafde leerlingen voordelen heeft. Deze leerlingen kunnen samenwerken op hun eigen niveau zonder dat ze worden tegengehouden door minderbegaafde leerlingen.

Het effect hierbij op minderbegaafde leerlingen is dat zij hier nadelen van ondervinden. Minderbegaafde leerlingen kunnen nu weinig overleggen met leerlingen die de stof wel begrijpen.

De vraag die je kunt stellen is of het essentieel is dat meer- en minderbegaafde leerlingen evenveel van elkaar profiteren of dat we tevreden moeten zijn met het feit dat de ene groep leerlingen meer profiteert van de andere groep. Dit hoeft geen nadelen op te leveren voor sommige kinderen.

Een andere conclusie is dat verrijkingsopdrachten zeker passen in een klassenmanagement afgestemd op meerbegaafde leerlingen. Deze opdrachten moeten in elk geval aansluiten bij de leerstof en bij de interesses van de kinderen om de motivatie en de creativiteit te bevorderen. Dit kan door middel van extra werk en projecten.

Het klassenmanagement kan ook zo worden ingericht dat kinderen bij elk vakgebied in andere groepen samenwerken. Zo wordt het klassenmanagement heel goed afgestemd op kinderen met een talent op een vakgebied. Het effect op minderbegaafde kinderen is dat zij altijd met cognitief sterkere leerlingen samen kunnen werken.

Ik hoop dat veel leerkrachten inzien dat niet alleen de minderbegaafde leerlingen speciale onderwijsbehoeften hebben maar ook de meerbegaafde leerlingen.

En onder meerbegaafde leerlingen horen niet alleen hoogbegaafden maar ook andere kinderen die snel klaar zijn of talenten hebben op een gebied.

Ook deze kinderen hebben uitdaging nodig om hun motivatie vast te houden.

8. Onderzoeksopzet

Van theorie naar praktijk

Bij mijn theoriedeel kwamen een aantal inrichtingen van klassenmanagement naar voren die zijn afgestemd op meerbegaafde leerlingen. Een mogelijke oplossing die naar voren kwam is het werken in verschillende samenstellingen van groepjes en tweetallen per vakgebied:

“Het klassenmanagement kan ook zo worden ingericht dat kinderen bij elk vakgebied in andere groepen samenwerken. Zo wordt het klassenmanagement heel goed afgestemd op kinderen met een talent op een vakgebied. Het effect op minderbegaafde kinderen is dat zij altijd met cognitief sterkere leerlingen samen kunnen werken.”

Aan de hand van dit stukje theorie leek het mij interessant om te onderzoeken of er scholen zijn die in de praktijk zo werken. Ik zocht scholen die echt bewust per vakgebied de kinderen lieten wisselen van samenwerking om zo het klassenmanagement goed af te laten stemmen op meerbegaafde kinderen. Ik heb met veel scholen contact gezocht maar uiteindelijk vond ik geen school waar er op deze manier gewerkt wordt.

Ik ben vervolgens overgegaan naar een ander praktijkonderzoek:

Ik wil graag onderzoeken of er vanuit de praktijk van het Jenaplanonderwijs nog andere manieren worden gebruikt om meerbegaafde leerlingen meer uitdaging te bieden.

Ik heb gekozen voor dit onderzoek omdat Jenaplanonderwijs werkt met heterogene groepering in leeftijd en ontwikkelingsniveau. Op welke manier zetten zij het kenmerk van heterogene groepering in om meerbegaafde kinderen uit te dagen?

Op welke manier heb ik mijn praktijkonderzoek uitgevoerd?

Ik heb op drie Jenaplanscholen drie uur geobserveerd en een interview afgenomen met de groepsleerkracht. Ik wilde weten hoe zij omgaan met meerbegaafde kinderen in de klas. Veel Jenaplanscholen hebben een beleid voor hoogbegaafde leerlingen maar ik wil kijken wat er in de praktijk gebeurt om deze kinderen extra uitdaging te bieden, vooral aan kinderen die meerbegaafd zijn op één gebied. Ik heb een eigen observatie- en interviewlijst ontworpen om datgene te kunnen observeren en te vragen wat ik echt wil weten, namelijk hoe het klassenmanagement is georganiseerd om aan te sluiten bij meerbegaafde kinderen. Een bestaande observatielijst die hier op aan sluit was niet te vinden.

Soort onderzoek

Het is een kwalitatief onderzoek door middel van een casestudy.

Het is een onderzoek naar praktische onderwijsmogelijkheden in de klas voor meerbegaafde leerlingen wat al wordt gebruikt in het Jenaplanonderwijs.

Onderzoeksinstrumenten, validiteit en betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid:

De interviews die ik heb gehouden, heb ik laten lezen door de persoon die ik heb geïnterviewd (Kallenberg, 2007, p. 204).

Ik beschrijf nauw wat ik heb onderzocht. De observatievragen heb ik onderverdeeld in twee kolommen:

‘Dit gebeurt er’ en ‘Dit is interpretatie’ Op deze manier maak ik mijn onderzoek betrouwbaar (Kallenberg, 2007, p. 204).

Validiteit:

Ik heb zelf een observatielijst gemaakt. Ik observeer semi - gestructureerd. Ik schrijf alles op wat ik zie maar volg daarbij wel een gestructureerde vragenlijst om de resultaten goed te kunnen vergelijken.

De interviewvragen heb ik zelf bedacht en ik vraag alleen aspecten die ik echt wil onderzoeken. De observatiepunten en interviewvragen heb ik laten lezen door Geke Kieft, docent Christelijke Hogeschool Ede om de validiteit van mijn onderzoek te vergroten. Degene die ik heb geïnterviewd komt uit de juiste doelgroep. Het is een groepsleerkracht van het Jenaplanonderwijs (Kallenberg, 2007, p. 205).

De scholen

Deze Jenaplanscholen heb ik gekozen voor mijn onderzoek omdat ik onder andere van deze scholen respons kreeg op mijn mail aan twintig Jenaplanscholen.

Jenaplan basisschool "Het Schateiland"
Oosthoef 3-5 en 7
2804 ST Gouda

Jenaplan basisschool "De Brug"
Laan van Nieuw Guinea 20
3531JJ Utrecht

Jenaplan basisschool "De Carrousel"
Scholenpad 4
2804 RW Gouda

9. Resultaten praktijkonderzoek

9.1. Inleiding

Voor mijn onderzoek heb ik gekozen om te observeren en interviews af te nemen op het Jenaplanonderwijs. Ik heb het Jenaplanonderwijs gekozen omdat de volgende conclusie uit de theorie komt:

“Het klassenmanagement kan ook zo worden ingericht dat kinderen bij elk vakgebied in andere groepen samenwerken. Er wordt hierdoor voorkomen dat hoogbegaafde leerlingen geen geïsoleerde positie krijgen. Zo wordt het klassenmanagement heel goed afgestemd op kinderen met een talent op een vakgebied. Het effect op minderbegaafde kinderen is dat zij altijd met cognitief sterkere leerlingen samen kunnen werken.”

Een andere conclusie uit de theorie is:

“Het werken in homogene of heterogene groepjes komt steeds terug bij het nadenken over de inrichting van het klassenmanagement. Ook in het Jenaplanonderwijs wordt gewerkt met heterogene groepjes. Er zijn speciale stamgroepen opgezet zodat er kinderen met verschillende leeftijden en kinderen met verschil in ontwikkeling, tempo en begaafdheid in een klas zitten. Op deze manier, zegt het Jenaplanonderwijs, leren kinderen optimaal met en van elkaar.”

Ik vind het interessant dat de theorie aandraagt dat meerbegaafde leerlingen kunnen profiteren wanneer ze per vakgebied met een ander groepje samenwerken. Dit kan een cognitief zwakker kind of een cognitief sterker kind zijn maar in beiden gevallen profiteren ze van de samenwerking. Het zorgt er ook voor dat het hoge of meerbegaafde kind geen geïsoleerde positie krijgt door al het andere werk wat hij of zij uitvoert.

In het Jenaplanonderwijs wordt altijd gewerkt met heterogene groepjes omdat zij juist kinderen met verschil in ontwikkeling, tempo, begaafdheid en leeftijd bij elkaar zetten in een tafelgroepje. Op scholen met Jenaplanonderwijs kan ik daarom een goed beeld krijgen op welke manier meerbegaafde kinderen tot hun recht komen door deze manier van werken en wat het effect hiervan is op minderbegaafde kinderen. Vervolgens wil ik kijken of er elementen uit dit onderwijssysteem doorgevoerd kunnen worden naar het gewone onderwijs.

Deze Jenaplanscholen heb ik gekozen voor mijn onderzoek omdat ik onder andere van deze scholen respons kreeg op mijn mail aan twintig Jenaplanscholen.

Jenaplan basisschool “Het Schateiland”
Oosthoef 3-5 en 7
2804 ST Gouda

Jenaplan basisschool “De Brug”
Laan van Nieuw Guinea 20
3531JJ Utrecht

Jenaplan basisschool “De Carrousel”
Scholenpad 4
2804 RW Gouda

9.2. Interview vragen met toelichting

- 1) Veel Jenaplanscholen hebben een apart protocol voor hoogbegaafdheid. Wat houdt dit in, in de praktijk?
- 2) Hoe gaat deze school om met meerbegaafde kinderen in de klas?
- 3) Is de inrichting van de klas afgestemd op meerbegaafde kinderen?
-waarom wel of waarom niet?
-hoe?
- 4) Op welke manier zijn tafelgroepen ingedeeld in de klas? Heterogeen of homogeen?
-Waarom heterogeen of juist homogeen?
- 5) Met wie werken meerbegaafde kinderen vooral samen? Met andere meerbegaafde leerlingen of met zwakke(re) leerlingen?
-waarom wel of waarom niet?
- 6) Werken de kinderen in de klas per vakgebied met een ander kind samen?
(vakgebieden: taal, rekenen, wereldoriënterende vakken?)
- 7) Waar bent u het meest enthousiast over wat betreft onderwijs geven aan meerbegaafde leerlingen?
- 8) Zijn er nog andere makkelijk inzetbare middelen die echt uit het Jenaplanonderwijs komen om meer uitdaging te geven aan meerbegaafde leerlingen?
- 9) Welke mogelijkheden voor meerbegaafde kinderen ziet u buiten het Jenaplanonderwijs om voor 'gewone' scholen?
- 10) Wat is het effect van heterogene groepjes in de klas op de minderbegaafde kinderen?

Het doel van mijn interview is:

Wat biedt het Jenaplanonderwijs aan meerbegaafde kinderen aan, om voldoende uitdaging te bieden en wat is het effect hierbij op minderbegaafde kinderen?

Door middel van deze vragen wil ik weten wat het Jenaplanonderwijs biedt aan meerbegaafde kinderen om extra uitdaging te geven. Hoe organiseert dit onderwijs het klassenmanagement?

Ik wil daarbij weten of leerkrachten bewuste keuzes maken voor de inrichting van de klas om af te stemmen op meerbegaafde kinderen. Ik wil graag weten hoe je meerbegaafde kinderen kan uitdagen.

Daarbij wil ik weten wat er voor meerbegaafde kinderen vanuit het Jenaplanonderwijs makkelijk inzetbaar is op een niet-jenaplanschool.

De laatste vraag sluit aan bij een deel van mijn hoofdvraag:

“Op welke manier moet het klassenmanagement georganiseerd worden, zodat meerbegaafde kinderen tot hun recht komen en wat is het effect hierbij op minder begaafde kinderen.”

9.3. De visie van deze scholen op hoogbegaafden/meerbegaafden

Ik vind het belangrijk voor mijn onderzoek om te weten wat welke visie deze drie scholen hebben op hoogbegaafdheid omdat scholen hier dan al over hebben nagedacht en waarschijnlijk bewuste keuzes hebben gemaakt voor hun klassenmanagement met betrekking tot hoogbegaafden.

De eerste vraag van mijn interview aan deze drie scholen was:

Veel Jenaplanscholen hebben een apart protocol voor hoogbegaafdheid. Wat houdt dit in, in de praktijk?

Gerda Steenbergen namens Jenaplan basisschool “Het Schateiland”:

“Wij hebben een digitaal handelingsprotocol voor hoogbegaafden van, Van Gerven en Drent. Dit houdt in dat ouders, de leerkracht en de leerling een lijst invult met gegevens en daaruit blijkt of een kind hoogbegaafd is. Voor het vaststellen van hoogbegaafdheid is altijd een intelligentieonderzoek nodig. Het DHH is een systeem voor de identificatie van het begeleiden van hoogbegaafde leerlingen. Uit deze gegevens komt een plan gerold wat wordt ingezet bij hoogbegaafde kinderen.”

Esther Zweere namens Jenaplan basisschool “De Carroussel”:

“Wij zijn dit op het moment opnieuw aan het bekijken. De vraag met wat je kunt bieden aan kinderen blijft zich ontwikkelen. Vroeger was het zo dat je kinderen zonder instructie aan het werk moet laten gaan en later werd het met instructie. Het verandert voortdurend. Ik heb eigenlijk helemaal geen interesse in of een kind getest wordt op hoogbegaafdheid want als een kind meer aan kan moet je als leerkracht meer aanbieden. En niet elk kind met een A of A+ score is gelijk hoogbegaafd. Of het uit onderzoek nou duidelijk wordt of niet je moet in ieder geval bij het kind aansluiten.”

Titia Steenbergen namens Jenaplan basisschool “De Brug”:

“Wij werken op dit moment met Sidi-R. Dit zijn vragenlijsten voor leerkrachten wat verwerkt wordt in een hoogbegaafdheids protocol. Wanneer een kind hoog begaafd is heeft het meer uitdaging nodig. Wij kijken ook naar de scores. Als kinderen een A+ scoren op de CITO toets werken wij aan de hand van compacten en verrijken. Wij geven dan halve rekenrijtjes en de methode: ‘rekentijgers’ als verrijking.”

Conclusie:

Wat opvalt uit de reacties is dat Esther Zweere geen interesse heeft in het feit dat een kind hoogbegaafd is of niet. Als een kind meer uitdaging nodig heeft moet je dit bieden.

Titia Steenbergen zegt juist dat ze bij hun op school wel kijken naar de scores. Als een kind een A+ score heeft op de CITO toets dan wordt er gewerkt met compacten en verrijken.

Dit is een verschil in de reacties op het protocol voor hoogbegaafdheid.

De overeenkomst is dat elke school met een protocol voor hoogbegaafden.

9.4. Hypothese

Mijn verwachte antwoorden

Ik verwacht dat alle scholen een protocol hebben voor hoogbegaafdheid. Hoogbegaafdheid hoort bij onderwijs maar de vraag is hoe elke school ermee omgaat.

Ik verwacht dat de klassen op het Jenaplanonderwijs de klas hebben afgestemd op meerbegaafde kinderen door uitdagende hoeken in de klas neer te zetten. Ongeacht onderbouw of bovenbouw.

Ik denk dat kinderen in het Jenaplanonderwijs veel met elkaar samenwerken. Soms met kinderen van hun eigen leeftijd en soms met kinderen van een andere leeftijd.

Ik verwacht dat het effect op minderbegaafde kinderen is dat ze met wereldoriënterende vakken veel leren van de meerbegaafde kinderen maar dat ze weinig begeleiding krijgen van de leerkracht omdat de leerkracht ervan uit gaat dat kinderen van een hogere klas dat kind verder helpt.

Ik verwacht dat de lokalen er uitdagend uitzien ingericht met hoeken.

Mijn verwachte antwoorden gebaseerd op mijn theoriedeel

Vanuit de algemene theorie komt naar voren dat je bepaalde onderwijsvormen kan inzetten om af te stemmen op meerbegaafde kinderen.

Een aantal van deze onderwijsvormen zijn:

“Parttime onderwijs in de hogere klas”

“Projecten voor hoogbegaafde kinderen”

(zoals beschreven op p.20 van dit onderzoek)

“Computer-assisted instruction (CAI). Hierbij wordt met behulp van de computer de lesstof zo aangeboden dat deze beter aansluit bij de mogelijkheden van de leerling” (Van Lieshout, 2009. P. 200).

“Bij task/instructional modification wordt de lesstof gestructureerder aangeboden en de instructie aangepast aan de individuele leerstijl van het kind” (Van Lieshout, 2009. P. 200).

“Bij self-monitoring leert het kind zelf doelen te stellen, het proces voor het behalen van deze doelen te bewaken en zichzelf te belonen” (Van Lieshout, 2009. P. 200).

(Zoals beschreven op p.25 van dit onderzoek)

Ik verwacht als ik kijk naar deze theorie dat op Jenaplanscholen veel wordt gewerkt met projecten. Ik verwacht niet dat deze projecten er alleen zijn voor meerbegaafde kinderen in het onderwijs maar voor alle kinderen. Ik verwacht dat er binnen een project wel wordt gedifferentieerd en wordt gezocht naar een taak voor het meerbegaafde kind.

Vanuit de theorie over Jenaplanonderwijs verwacht ik de volgende antwoorden:

1. *“De school is een relatief autonome coöperatieve organisatie van betrokkenen. Ze wordt door de maatschappij beïnvloed en heeft er zelf ook invloed op.”*

2. *“In de school vindt overwegend heterogene groepering van kinderen plaats, naar leeftijd en ontwikkelingsniveau, om het leren van en zorgen voor elkaar te stimuleren.”*

3. *“In de school worden zelfstandig spelen en leren afgewisseld en aangevuld door gestuurd en begeleid leren. Dit laatste is expliciet gericht op niveauverhoging. In dit alles speelt het initiatief van de kinderen een belangrijke rol.”*

4. *“In de school neemt wereldoriëntatie een centrale plaats in met als basis ervaren, ontdekken en onderzoeken” (Jenaplan Basisschool De Kring, 2011) (Zoals beschreven op p.24 van dit onderzoek).*

“Ook in het Jenaplanonderwijs wordt gewerkt met heterogene groepjes. Er zijn speciale stamgroepen opgezet zodat er kinderen met verschillende leeftijden en kinderen met verschil in ontwikkeling, tempo en begaafdheid in een klas zitten.” (Zoals beschreven op p. 25 van dit onderzoek).

Ik verwacht dat er gewerkt wordt met heterogene groepering van kinderen naar leeftijd en ontwikkelingsniveau. Ik verwacht daarnaast dat kinderen wereldoriënterende vakken op hun eigen niveau kunnen doen omdat er in het bovenstaande citaat staat dat wereldoriëntatie plaats vindt met als basis ervaren, ontdekken en onderzoeken. Kinderen zoeken hun eigen uitdaging op in het ontdekken en onderzoeken.

9.4.1. Samenvatting interview school 1 Het Schateiland in Gouda

Ik heb een samenvatting gemaakt van het interview. De punten in de samenvatting heb ik vooral gehaald uit de vragen 2,3,4,5,8,9 en 10 omdat ik uit deze vragen de meeste informatie heb gehaald. Voor het hele interview verwijs ik u door naar bijlage 1.

9.4.1.1. Samenvatting interview school 1 “Het Schateiland”

- Op school wordt aan meerbegaafde kinderen Spaans aangeboden. Meerbegaafde kinderen mogen zelf kiezen of ze dit willen volgen.
- Daarnaast heeft de school een aparte klas wat ‘de schatgravers’ wordt genoemd. Elke week krijgen alle meerbegaafde kinderen uit de verschillende bouwen een uitdagende les aangeboden waarin bijvoorbeeld proefjes worden gedaan of waarin kinderen een verhaal leren schrijven.
- De leerkracht van deze klas heeft geen bewuste indeling van de tafelgroepen gemaakt. Kinderen mogen zelf kiezen met wie ze samenwerken in overleg met de leerkracht.
- De tafelgroepen zijn heterogeen ingedeeld omdat er tijdens de instructies ook kinderen zijn die met bepaalde vakken meedoen met een groep hoger of lager.
- Een aantal keren in het jaar (van vakantie tot vakantie) wisselen de tafelgroepen. Zo werken meerbegaafde kinderen afwisselend samen met zwakkere leerlingen, sterkere leerlingen en gelijke leerlingen.
- Met geschiedenis wordt er door middel van Meervoudige Intelligentie gewerkt. De stof wordt zo aangeboden dat het past bij hun manier van intelligent zijn.
- De mogelijkheden buiten het Jenaplanonderwijs om voor gewone scholen zijn het organiseren en presenteren van weekvieringen en maandvieringen. Daarnaast het maken van werkstukken en spreekbeurten. Meerbegaafde kinderen kunnen met weinig begeleiding zichzelf hierdoor uitdagen.
- De minderbegaafde kinderen ondervinden geen nadeel van kinderen die ander werk hebben om uitgedaagd te worden.

9.4.1.2. Van praktijk naar theorie

Wat opvalt, is dat Gerda Steenberghe zegt dat sommige kinderen uit groep 7 meedoen met de stof van groep 8 en dat sommige kinderen uit groep 7 meedoen met stof uit groep 6. Vanuit de theorie is daar het volgende over geschreven:

“Volgens Span (2001) moeten verrijkingsoopdrachten wel aan een aantal voorwaarden voldoen:

-Het is niet de bedoeling om leerlingen leerstof te geven vanuit een hoger jaargroep.”

De praktijk komt op dit punt niet overeen met de theorie.

Wat ik daarbij belangrijk vind is dat het in de praktijk dus wel kan en gebeurt.

9.4.1.3. Wat kan niet worden ingezet in het reguliere onderwijs?

- Heterogene groepering naar leeftijd waarbij drie verschillende groepen in een stamgroep zitten kan niet worden ingevoerd in het gewone onderwijs omdat dit typisch Jenaplanonderwijs is.
- Spaans aanbieden moet schoolbreed worden ingevoerd. Een leerkracht kan dit niet zelf inzetten als het niet schoolbreed wordt georganiseerd.

-De voorwaarde voor meedoen met een vakgebied van een groep hoger of lager is horizontale programmering van de vakken door de school heen. Een leerkracht kan dit niet zelf bepalen en inzetten.

9.4.1.4. Wat kan wel worden ingezet in het reguliere onderwijs?

-Leerkrachten kunnen zelf in hun klas natuurlijk week- en maandvieringen plannen die kinderen zelf organiseren en presenteren.

-De leerkracht kan een vast moment in de week plannen waarbij kinderen zelfstandig aan het werk kunnen zodat de leerkracht een extra uitdagende les kan aanbieden aan meerbegaafde leerlingen. Het nadeel hierbij is dat de leerkracht ook overzicht moet blijven houden over alle andere kinderen. De aandacht moet nog steeds verdeeld worden.

-De tafelgroepen meerdere keren per jaar verwisselen.

9.4.2. Samenvatting interview school 2 De Carrousel in Gouda

Ik heb een samenvatting gemaakt van het interview. De punten in de samenvatting heb ik vooral gehaald uit de vragen 2,3,4,5,8,9 en 10 omdat ik uit deze vragen de meeste informatie heb gehaald. Voor het hele interview verwijst ik u door naar bijlage 2.

9.4.2.1. Samenvatting interview school 2 “De Carrousel”

- De leerkracht signaleert of een kind meer aankan of niet. Hierbij wordt niet alleen naar de scores gekeken. Kinderen geven ook zelf vaak aan of ze meer uitdaging aankunnen of niet.
- De inrichting is afgestemd op meerbegaafde kinderen omdat kinderen binnen een uitdaging als “wiskunde” met elkaar kunnen samenwerken.
- Er staan kasten in de klas waar kinderen een puzzel uit kunnen pakken als ze klaar zijn met een opdracht.
- De tafelindeling is niet belangrijk.
- Bij wereldoriënterende vakken wil de leerkracht zoveel mogelijk verschillende kinderen in een groepje.
- De leerkracht vindt het niet fijn als sterke leerlingen de zwakke leerlingen helpen. Sterke leerlingen zijn nog geen leerkracht en het wil niet zeggen dat een zwakke leerling de oplossingsstrategie van de sterke leerling ook handig vindt.
- Je hoeft voor meerbegaafde kinderen geen uitdaging te zoeken binnen wereld oriënterende vakken. Ze werken met projecten wat ervoor zorgt dat meerbegaafde kinderen hun eigen uitdaging daarin opzoeken.
- Meebegaafde kinderen uit de bovenbouw maken een Engelse les voor de meerbegaafde kinderen uit de midden- of onderbouw.
- De methode ‘Topklassers’ kun je inzetten voor verschillende vakgebieden met hulp van ouders. De vakgebieden: wiskunde, Spaans, natuurkunde en scheikunde zijn mogelijkheden.
- Volgens de leerkracht zijn er geen nadelen voor minderbegaafde kinderen omdat elk kind op zijn eigen niveau werkt. Dit wordt ook behandeld in de kring.

9.4.2.2. Van praktijk naar theorie

Wat opvalt is dat Esther Zweere zegt dat ze niet wil dat sterke kinderen de zwakke kinderen helpen. Ze moeten geen instructie aan elkaar geven omdat de oplossingsstrategieën van sterke leerlingen niet altijd passen bij de oplossingsstrategieën van zwakke leerlingen.

Vanuit de theorie wordt juist benadrukt dat dit wel goed is:

“Bij coöperatief werken deelt de leerkracht vaak de groepen zelf in om heterogene groepen te krijgen. Uit onderzoek blijkt dat goede leerlingen meer presteren als ze samenwerken met zwakkere om middelmatige leerlingen dan wanneer ze alleen werken. Zwakkere leerlingen profiteren van de samenwerking in heterogene groepen omdat ze profiteren van de leerstrategieën van de betere leerlingen” (Meijer, 2006, p.14).

Ik had dit niet verwacht omdat het Jenaplanonderwijs juist is gebaseerd op heterogene groepen met als doel: van elkaar leren.

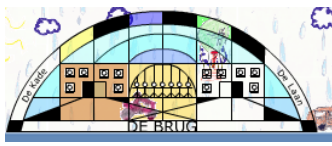
9.4.2.3. Wat kan niet worden ingezet in het reguliere onderwijs?

- Op het reguliere onderwijs wordt niet altijd gewerkt met projecten bij wereld oriënterende vakken. Deze groepen zo verschillend mogelijk indelen is dan niet aan de orde.

9.4.2.4. Wat kan wel worden ingezet in het reguliere onderwijs?

- Binnen een bepaalde uitdaging als wiskunde kan er worden samengewerkt om op die manier verder te komen.
- Uitdagende puzzels in kasten die kinderen altijd even tussendoor mogen pakken.
- Meerbegaafde kinderen kunnen een Engelse les maken en geven aan meerbegaafde kinderen uit de midden- of onderbouw.
- De methode "Topklassers" kan worden ingezet met hulp van ouders. Ouders kunnen bijvoorbeeld een half uur per week instructie geven zodat de kinderen vervolgens zelf mee aan de slag kunnen gaan. Dit geldt voor de volgende vakgebieden: wiskunde, Spaans, natuurkunde en scheikunde.

9.4.3. Samenvatting interview school 3 De Brug in Utrecht

Ik heb een samenvatting gemaakt van het interview. De punten in de samenvatting heb ik vooral gehaald uit de vragen 2,3,4,5,8,9 en 10 omdat ik uit deze vragen de meeste informatie heb gehaald. Voor het hele interview verwijs ik u door naar bijlage 3.

9.4.3.1. Samenvatting interview school 3 “De Brug”

- Wat opvalt is dat elk kind leerstof krijgt aangeboden wat past bij het niveau van het kind.
- De uitdaging bij rekenen is ‘rekentijgers’.
- Er ligt uitdagend materiaal in de kasten wat kinderen kunnen pakken.
- De groepen zijn heterogeen samengesteld naar leeftijd en ontwikkeling.
- Er zijn geen hoeken in de klas.
- Met ‘rekentijgers’ werken kinderen vooral samen.
- Kinderen vertellen vooral veel aan elkaar wat ze hebben ontdekt. Hier is ruimte voor in de kring.
- Er is een boekenkring en een nieuwskring. Kinderen leren te presenteren aan elkaar.
- Een SD kaart voor de Nintendo zou pas echt een uitdaging zijn.
- Meer werken met de computer brengt al uitdaging.
- Materialen maken die aansluiten bij Meervoudige intelligentie.
- Kinderen hebben altijd begeleiding nodig bij wat je ze aanbiedt, meerbegaafd of niet.

9.4.3.2. Van praktijk naar theorie

Wat opvalt is dat uit het interview blijkt dat ze goed aansluiten bij de theorie. Ze werken met heterogene groepen in de klas en laten kinderen samenwerken met sterkere en zwakkere leerlingen. Ze zetten ook de nieuwskring en boekenkring in om te werken volgens het Jenaplanonderwijs.

9.4.3.3. Wat kan niet worden ingezet in het reguliere onderwijs?

- Niets van bovenstaande kan niet worden ingezet in het reguliere onderwijs.

9.4.3.4. Wat kan wel worden ingezet in het reguliere onderwijs?

- De uitdaging bij rekenen: ‘rekentijgers’.
- Uitdagend materiaal in kasten.
- Kinderen aan elkaar laten vertellen wat ze hebben ontdekt.
- Een boekenkring en nieuwskring inzetten om presentatievaardigheden te bevorderen.
- Een SD kaart voor de Nintendo voor denkspellen.
- Werken met de computer.
- Materialen maken die aansluiten bij Meervoudige intelligentie.

9.5. Conclusie interviews

Na het maken van een samenvatting per interview is dit de algemene conclusie van de interviews. Ik wil hier beschrijven wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen de scholen, hoe de praktijk zich weerhoudt tegenover de theorie en wat relevant is voor de conclusie van mijn onderzoek.

Overeenkomsten in de interviews

Op alle drie de scholen werken ze door middel van compacten en verrijking. Dit wil in de praktijk zeggen dat ze met rekenen niet alle 20 sommen hoeven op te lossen maar van de reguliere leerstof tien sommen en daarbij een verrijking om breder op de stof in te gaan. In de interviews hoorde ik dat ze de verrijking gaven aan de hand van een andere methode zoals 'Topklassers' en 'Rekentijgers'.

Op alle drie de scholen wordt er gewerkt in tafelgroepen die heterogeen naar leeftijd zijn samengesteld. Ook op alle drie de scholen wordt er aangegeven dat het goed is om deze regelmatig te verwisselen zodat kinderen de kans krijgen om met sterke leerlingen, zwakke leerlingen en gelijke leerlingen van niveau samen te werken.

Op alle drie de scholen wordt gewerkt met projecten. Kinderen werken hierbij samen.

Meerbegaafde kinderen zoeken dan vaak hun eigen uitdaging op.

Op alle drie de scholen worden week en maandvieringen gevierd die georganiseerd en gepresenteerd worden door de kinderen zelf. Kinderen zoeken hierin hun eigen uitdaging.

Op alle drie de scholen maken de kinderen werkstukken wanneer ze klaar zijn met hun weektaak of werk.

Op alle drie de scholen staan er in de klas kasten met uitdagend materiaal. Kinderen mogen een leerzaam spelletje kiezen als ze klaar zijn met hun weektaak.

Op twee van de drie scholen worden talen aangeboden als uitdaging. Kinderen kunnen Spaans of Russisch volgen.

Op twee van de drie scholen worden extra lessen georganiseerd speciaal voor de meerbegaafde kinderen. Hierbij is hulp van ouders belangrijk.

Op twee van de drie scholen wordt gewerkt met meervoudige intelligentie om aan te sluiten bij de manier van intelligent zijn van het kind.

Opvallend

Op alle drie de scholen geven de groepsleerkrachten aan dat er geen nadelen zijn voor minderbegaafde kinderen om te werken in heterogene groepen.

Praktijk tegenover theorie

Wat opvalt, is dat Gerda Steenberghe zegt dat sommige kinderen uit groep 7 meedoen met de stof van groep 8 en dat sommige kinderen uit groep 7 meedoen met stof uit groep 6.

Vanuit de theorie is daar het volgende over geschreven:

"Volgens Span (2001) moeten verrijkingsopdrachten wel aan een aantal voorwaarden voldoen:

-Het is niet de bedoeling om leerlingen leerstof te geven vanuit een hoger jaargroep."

-Verrijkingsopdrachten moeten ook zelfstandig uit te voeren zijn. De leerkracht moet zich op andere leerlingen kunnen richten.

De praktijk komt op dit punt niet overeen met de theorie.

Wat ik daarbij belangrijk vind is dat het in de praktijk dus wel kan en gebeurt.

Een ander punt wat opvalt is dat Esther Zweere zegt dat ze niet wil dat sterke kinderen, zwakke kinderen helpen. Ze moeten geen instructie aan elkaar geven omdat de oplossingsstrategieën van sterke leerlingen niet altijd passen bij de oplossingsstrategieën van zwakke leerlingen.

Vanuit de theorie wordt juist benadrukt dat dit wel goed is:

“Bij coöperatief werken deelt de leerkracht vaak de groepen zelf in om heterogene groepen te krijgen. Uit onderzoek blijkt dat goede leerlingen meer presteren als ze samenwerken met zwakkere om middelmatige leerlingen dan wanneer ze alleen werken. Zwakkere leerlingen profiteren van de samenwerking in heterogene groepen omdat ze profiteren van de leerstrategieën van de betere leerlingen” (Meijer, 2006, p.14).

Ik had dit niet verwacht omdat het Jenaplanonderwijs juist is gebaseerd op heterogene groepen met als doel: van elkaar leren.

Wat verder opvalt is dat vanuit de theorie wordt gezegd dat kinderen verrijksopdrachten zelfstandig moeten uitvoeren:

“Volgens Span (2001) moeten verrijksopdrachten wel aan een aantal voorwaarden voldoen:

-Verrijksopdrachten moeten ook zelfstandig uit te voeren zijn. De leerkracht moet zich op andere leerlingen kunnen richten.

De praktijk komt op dit punt niet overeen met de theorie.
Het volgende citeer ik uit het interview met Esther Zweere:

“Wat in elk geval heel belangrijk is, is dat ook meerbegaafde kinderen begeleid moeten worden. Anders stranden extra taken altijd.”

Vanuit de praktijk wordt gezegd dat ook meerbegaafde kinderen begeleiding nodig hebben bij het maken van verrijksopdrachten.

Wat kan de leerkracht praktisch inzetten in zijn eigen klaslokaal?

-Leerkrachten kunnen zelf in de klas week- en maandvieren plannen die kinderen zelf organiseren en presenteren.

-De leerkracht kan een vast moment in de week plannen waarbij kinderen zelfstandig aan het werk kunnen zodat de leerkracht een extra uitdagende les kan aanbieden aan meerbegaafde leerlingen. Het nadeel hierbij is dat de leerkracht ook overzicht moet blijven houden over alle andere kinderen. De aandacht moet nog steeds verdeeld worden.

-De tafelgroepen meerdere keren per jaar verwisselen.

-Binnen een bepaalde uitdaging als wiskunde kan er worden samengewerkt om op die manier verder te komen.

-Meerbegaafde kinderen kunnen een Engelse les maken en geven aan meerbegaafde kinderen uit de midden- of onderbouw.

-De methode “Topklassers” kan worden ingezet met hulp van ouders. Ouders kunnen bijvoorbeeld een half uur per week instructie geven zodat de kinderen vervolgens zelf mee aan de slag kunnen gaan. Dit geldt voor de volgende vakgebieden: wiskunde, Spaans, natuurkunde en scheikunde.

-De uitdaging bij rekenen: ‘rekentijgers’.

-Uitdagend materiaal in kasten.

-Kinderen aan elkaar laten vertellen wat ze hebben ontdekt.

-Een boekenkring en nieuwskring inzetten om presentatievaardigheden te bevorderen.

-Een SD kaart voor de Nintendo met denkspellen.

-Tekstverwerken op de computer.

-Materialen maken die aansluiten bij Meervoudige intelligentie.

Deze conclusies neem ik mee naar de conclusie van mijn onderzoek.

9.6. Observatie punten met toelichting

1. Hoe is de klas ingericht?

- ☐ Homogene groepjes op leeftijd
- ☐ Heterogene groepjes op leeftijd
- ☐ Homogene groepjes op ontwikkelingsniveau
- ☐ Heterogene groepjes op ontwikkelingsniveau
- ☐ Homogene groepjes op begaafdheid
- ☐ Heterogene groepjes op begaafdheid
- ☐ Homogene groepjes op tempo
- ☐ Heterogene groepjes op tempo

2. Is dit per vakgebied verschillend?

- ☐ Ja,
- ☐ Nee want alle kinderen werken in het tafelgroepje.

3. Waar zitten de meerbegaafde leerlingen?

- ☐ In één groepje
- ☐ In verschillende groepjes

4. Wat voor leerstof krijgen meerbegaafde leerlingen aangeboden?

- ☐ De reguliere leerstof
- ☐ Extra leerstof
- ☐ Reguliere leerstof d.m.v. compacten en verrijken
- ☐ Anders namelijk

5. Hoe wordt de instructie aangeboden?

- ☐ Klassikaal
- ☐ Gedifferentieerd op drie niveaus
- ☐ Gedifferentieerd op meer dan drie niveaus

6. Op welke manier worden meerbegaafde kinderen meer uitgedaagd?

7. Is de klas een verrijkende leeromgeving voor meerbegaafde leerlingen?

- ☐ Ja namelijk door.....
- ☐ Nee, Ik vind van niet want er zijn geen hoeken in de klas.
Er zijn wel kasten met uitdagende spelletjes. Er staan ook materialen tentoongesteld over het project 'ridders en kastelen'.

8. Wordt er gebruik gemaakt van de kenmerken van Jenaplanonderwijs (Het Jenaplanonderwijs staat bekend om onder andere de stamgroepen waarbij kinderen met verschil in leeftijd, ontwikkeling, tempo en begaafdheid in een klas zitten.) Op welke manier?

- 9. Werken de kinderen samen per vakgebied met een ander kind?
(vakgebieden: taal, rekenen, wereldoriënterende vakken?)**
- 10. Zijn er nog andere praktisch in te zetten middelen om meerbegaafde kinderen binnen 'gewoon' onderwijs uit te dagen?**

Toelichting

Door middel van deze observatiepunten wil ik weten wat het Jenaplanonderwijs in de praktijk biedt aan meerbegaafde kinderen om extra uitdaging te geven.

Ik kijk gericht naar de inrichting van het klaslokaal en daarbij naar de organisatie van het klassenmanagement.

Hoe worden meerbegaafde kinderen uitgedaagd, en hoe organiseert de leerkracht daarbij het klassenmanagement.

9.6.1. Samenvatting observatie school 1 Het Schateiland in Gouda

- De groep is heterogeen samengesteld naar leeftijd ontwikkelingsniveau tempo en begaafdheid.
- Kinderen mogen in overleg met de leerkracht bij elk vak samenwerken.
- Meerbegaafde leerlingen krijgen reguliere leerstof aangeboden door middel van compacten en verrijken.
- De instructie wordt klassikaal aangeboden maar er wordt later gedifferentieerd op drie niveaus.
- Een kind verliet de klas om Spaans te volgen.
- Kinderen die klaar zijn met de weektaak gaan werken aan hun werkstuk achter de computer.
- Kinderen die klaar zijn met hun weektaak en met hun werkstuk pakken een spel uit de kast waar reken en taalelementen in zijn verwerkt.
- De meerbegaafde kinderen zitten in verschillende groepjes.
- De klas is geen verrijkende leeromgeving voor meerbegaafde kinderen omdat er geen hoeken in de klas zijn. Er staan wel kasten met uitdagende spelletjes.

9.6.2. Samenvatting observatie school 2 De Carrousel in Gouda

- De groep is heterogeen samengesteld naar leeftijd, ontwikkelingsniveau, tempo en begaafdheid.
- Tijdens het zelfstandig werken mogen kinderen zelf weten waar ze werken. Dit mag in de klas of op de gang.
- Meerbegaafde leerlingen krijgen reguliere leerstof aangeboden door middel van compacten en verrijken.
- De methode om kinderen bij rekenen extra uit te dagen is: 'Topklassers' voor wiskunde, Spaans, Russisch, natuurkunde en scheikunde.
- Kinderen werken bij het afronden van de weektaak aan een project.
- Twee kinderen uit de bovenbouw bereiden een Engelse les voor om te geven aan kinderen uit de onderbouw.
- Er staan diverse spellen in kasten zoals Math puzzels wat een wiskunde element bevat.
- De klas is geen verrijkende leeromgeving voor meerbegaafde kinderen omdat er geen hoeken in de klas zijn. Er staan wel kasten met uitdagende spelletjes.

Wat opvalt is dat De Carrousel goed aansluit bij kinderen die meerbegaafd zijn op één vakgebied door middel van de methode "Topklassers". Deze methode is er voor meerdere vakgebieden als: Spaans, Russisch, wiskunde, natuurkunde en scheikunde.

9.6.3. Samenvatting observatie school 3 De Brug in Utrecht

- De groep is heterogeen samengesteld naar leeftijd, ontwikkelingsniveau, tempo en begaafdheid.
- Meerbegaafde leerlingen krijgen reguliere leerstof aangeboden door middel van compacten en verrijken.
- De methode om kinderen bij rekenen extra uit te dagen is: 'Rekentijgers'.
- De instructie wordt klassikaal aangeboden maar wel gedifferentieerd op drie niveaus.
- Kinderen die klaar waren met rekenen gingen schaken of pakte een informatieboekje om te lezen.
- Kinderen bieden hulp aan elkaar in het groepje.
- Er werd gespeeld na de rekenles met het materiaal Kapla.
- Meerbegaafde kinderen zitten in verschillende groepjes.
- De klas is geen verrijkende leeromgeving voor meerbegaafde kinderen omdat er geen hoeken in de klas zijn. Er staan wel kasten met uitdagende spelletjes.

9.7. Conclusie observaties

Na het maken van een samenvatting per observatie is dit de algemene conclusie van de observaties. Ik wil hier beschrijven wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen de scholen, hoe de praktijk zich verhoudt tot de theorie en wat relevant is voor de conclusie van mijn onderzoek.

Overeenkomsten

Alle drie de scholen werken met tafelgroepen die heterogeen zijn samengesteld naar leeftijd, ontwikkelingsniveau, tempo en begaafdheid.

Op alle drie de scholen heb ik gezien dat kinderen met elkaar mogen samenwerken in overleg met de leerkracht.

Meerbegaafde leerlingen krijgen reguliere leerstof aangeboden door middel van compacten en verrijken op alle drie de scholen.

Op twee scholen gingen kinderen daadwerkelijk naar een les Spaans of Russisch.

Op elke school waren kinderen bezig met hun werkstuk. Twee werkstukken moeten per jaar worden ingeleverd. Dit zorgt voor uitdaging omdat kinderen een eigen onderwerp kunnen kiezen en het zo kunnen maken zoals ze willen.

Wat opvalt is dat alle drie de scholen gebruik maken van externe factoren van het onderwijs. De ene school gebruikt ouders om instructie te geven en de andere school zet een leerkracht in om Spaans of Russisch te geven.

Opvallend

Ik had van te voren verwacht dat de lokalen uitdagende leeromgevingen waren ingericht met hoeken. Dit was bij niet één school het geval. Er stonden wel kasten met uitdagend materiaal en er waren computers maar er waren geen hoeken waarin kinderen spelend konden leren.

Deze conclusies neem ik mee naar de eindconclusie van mijn onderzoek.

10. Eindconclusie

We zijn aangekomen bij de eindconclusie van mijn afstudeer onderzoek. In deze conclusie wil ik antwoord geven op de hoofdvraag:

“Op welke manier moet het klassenmanagement georganiseerd worden, zodat meerbegaafde kinderen tot hun recht komen en wat is het effect hierbij op minder begaafde kinderen.”

Onder meerbegaafde leerlingen versta ik niet alleen hoogbegaafden maar ook andere kinderen die snel klaar zijn met hun werk of talenten hebben op één gebied.

Uit de theorie blijkt dat er niet één manier is om het klassenmanagement te organiseren zodat meerbegaafde kinderen tot hun recht komen. Er zijn meerdere manieren.

Uit mijn theoriedeel is gebleken dat meerbegaafde leerlingen beter presteren wanneer ze samenwerken met zwakkere leerlingen dan wanneer ze alleen werken. Het werken in heterogene groepjes hoort bij het coöperatief leren.

Uit de praktijk van het Jenaplanonderwijs blijkt dat leerkrachten er bewust voor kiezen om tafelgroepen regelmatig te veranderen zodat meerbegaafde kinderen leren samenwerken met minderbegaafde kinderen maar ook met andere meerbegaafde kinderen.

Wat opviel in de theorie is dat het klassenmanagement ook zo georganiseerd kan worden, dat kinderen per vakgebied in een ander groepje samenwerken om aan te sluiten bij meerbegaafde kinderen. Dit komt niet overeen met de praktijk. In de praktijk van het Jenaplanonderwijs werken kinderen veel samen met kinderen waar ze ook goed mee kunnen samenwerken. Kinderen mochten zelf voorstellen aan de leerkracht om samen te werken met een groepje of een bepaald kind.

De overeenkomst tussen de theorie en praktijk is dat leerkrachten, meerbegaafde kinderen uitdagen door middel van compacten en verrijken. Bij alle Jenaplanscholen lag er extra werk klaar voor de meerbegaafde kinderen. Dit was niet alleen in de vorm van een extra reken- of taalboekje maar ook ander verrijkingsmateriaal.

Een andere overeenkomst tussen de theorie en praktijk is dat er altijd wordt gesproken over de motivatie van kinderen. Als kinderen gemotiveerd zijn willen ze leren. Wanneer kinderen een verrijkingsopdrachten mogen kiezen zal ze dit motiveren. Wat daarbij wel heel belangrijk is, is dat ook meerbegaafde leerlingen altijd begeleiding nodig zullen hebben.

De volgende mogelijkheden vanuit het Jenaplanonderwijs zijn toepasbaar in het normale onderwijs:

- Kinderen organiseren en presenteren hun eigen week- en maandvieringen.
- De leerkracht plant een half uur per week in om een uitdagende les te geven aan de meerbegaafde kinderen in de groep.
- Kasten met uitdagend materiaal. Leerkrachten geven tijd aan kinderen om hier mee te werken.
- Meerbegaafde kinderen in de bovenbouw, maken en geven een Engelse les aan meerbegaafde kinderen in de onderbouw.
- De methode ‘Topklassers’ kan worden ingezet om kinderen een extra vak te laten volgen op de volgende gebieden: cultuur, wetenschap, vreemde talen en wiskunde.
- Materiaal maken die aansluiten bij de meervoudige intelligentie.

De andere helft van mijn hoofdvraag is: “Wat is het effect op minderbegaafde kinderen als het klassenmanagement op deze manier georganiseerd wordt?”

Wat opvalt is dat alle leerkrachten die ik heb geïnterviewd zeggen dat er geen nadelen zijn voor de minderbegaafde leerlingen als meerbegaafde leerlingen meer worden uitgedaagd.

Als je onderwijs op maat geeft en daarbij kijkt wat een leerling aankan, gaat deze leerling aan het werk met zijn eigen werk. Door middel van meervoudige intelligentie worden kinderen ook steeds bewuster van het feit dat ieder kind een eigen talent heeft.

11. Discussie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk beschrijf ik welke nieuwe inzichten en ideeën ik heb gekregen door middel van dit onderzoek en hoe mijn resultaten zich verhouden tot de bestaande theorieën. Daarnaast beschrijf ik een aantal aanbevelingen en nieuwe onderzoeksmogelijkheden die voortkomen uit dit onderzoek.

Nieuwe inzichten

Een nieuw inzicht wat dit onderzoek mij heeft opgeleverd is dat er niet één bepaalde manier is om het klassenmanagement te organiseren. Er zijn meerdere manieren en verschillende meningen en opvattingen over hoe het klassenmanagement het best georganiseerd kan worden zodat het aansluit bij meerbegaafde kinderen.

Een ander inzicht is dat het vanuit de theorie gezien beter is voor meerbegaafde kinderen om met zwakkere kinderen te werken dan dat ze alleen werken.

Daarnaast zijn er meerdere verrijkingsoopdrachten behalve extra werk uit een boekje. Voorbeelden daarvan zijn: projecten, meervoudige intelligentie, werkstuk, spreekbeurt, leerzaam speelmateriaal en praten over ontdekkingen van kinderen.

Wat naar voren komt in de theorie van mijn onderzoek is dat het klassenmanagement zo georganiseerd kan worden dat kinderen per vakgebied, met een ander groepje of kind kan samenwerken.

De vraag hierbij steeds is of het praktisch is om het klassenmanagement zo te organiseren en of dit niet teveel vraagt van de leerkracht qua tijdsbesteding.

Praktijk tegenover theorie

Wat opvalt, is dat Gerda Steenbergers zegt dat sommige kinderen uit groep 7 meedoen met de stof van groep 8 en dat sommige kinderen uit groep 7 meedoen met stof uit groep 6. Vanuit de theorie is daar het volgende over geschreven:

“Volgens Span (2001) moeten verrijkingsoopdrachten wel aan een aantal voorwaarden voldoen:

-Het is niet de bedoeling om leerlingen leerstof te geven vanuit een hoger jaargroep.”

De praktijk komt op dit punt niet overeen met de theorie.

Een ander punt wat opvalt is dat Esther Zweere zegt dat ze niet wil dat sterke kinderen, zwakke kinderen helpen. Ze moeten geen instructie aan elkaar geven omdat de oplossingsstrategieën van sterke leerlingen niet altijd passen bij de oplossingsstrategieën van zwakke leerlingen.

Vanuit de theorie wordt juist benadrukt dat dit wel goed is:

“Bij coöperatief werken deelt de leerkracht vaak de groepen zelf in om heterogene groepen te krijgen. Uit onderzoek blijkt dat goede leerlingen meer presteren als ze samenwerken met zwakkere om middelmatige leerlingen dan wanneer ze alleen werken. Zwakkere leerlingen profiteren van de samenwerking in heterogene groepen omdat ze profiteren van de leerstrategieën van de betere leerlingen” (Meijer, 2006, p.14).

Ik had dit niet verwacht omdat het Jenaplanonderwijs juist is gebaseerd op heterogene groepen met als doel: van elkaar leren.

Aanbevelingen

Vanuit de praktijk van het Jenaplanonderwijs zijn er onderwijsmogelijkheden die op een 'gewone reguliere basisschool' ingezet kunnen worden door de leerkracht zonder dat hier schoolbrede beslissingen over genomen moeten worden, om het klassenmanagement te organiseren waarbij aangesloten wordt bij meerbegaafde kinderen.

Voorbeelden hiervan zijn:

- Kinderen maand- en weekopeningen laten organiseren en presenteren.
- Meerbegaafde kinderen in de bovenbouw, maken en geven een Engelse les aan meerbegaafde kinderen in de onderbouw.
- De methode 'Topklassers' kan worden ingezet om kinderen een extra vak te laten volgen op de volgende gebieden: cultuur, wetenschap, vreemde talen en wiskunde.
- Materiaal maken die aansluiten bij de meervoudige intelligentie.
- De leerkracht kan een vast moment in de week plannen waarbij kinderen zelfstandig aan het werk kunnen zodat de leerkracht een extra uitdagende les kan aanbieden aan meerbegaafde leerlingen. Het nadeel hierbij is dat de leerkracht ook overzicht moet blijven houden over alle andere kinderen. De aandacht moet nog steeds verdeeld worden.
- De tafelgroepen meerdere keren per jaar verwisselen.

De vraag is of leerkrachten dit zien zitten om meerbegaafde leerlingen uit te dagen of dat het teveel tijd kost in hun ogen.

Nieuwe onderzoeksmogelijkheden naar aanleiding van dit onderzoek

Wat naar voren komt in de theorie van mijn onderzoek is dat het klassenmanagement zo georganiseerd kan worden dat kinderen per vakgebied, met een ander groepje of kind kan samenwerken. Ik heb geen school gevonden die bewust op deze manier werkt. De theorie geeft dit als mogelijkheid. Een nieuwe onderzoeksmogelijkheid is:

Verbeteren de resultaten als kinderen per vakgebied met een ander kind samenwerken?

Daarnaast is er nog een nieuwe onderzoeksmogelijkheid:

Wat is het gevolg als kinderen met een vakgebied meedoen met de leerstof van een hogere jaargroep?

12. Samenvatting

Dit is de samenvatting van mijn onderzoek. Ik beschrijf hier kort hoe ik het onderzoek heb aangepakt en wat daarbij mijn conclusies zijn.

De onderzoeksvraag van dit afstudeeronderzoek is:

“Op welke manier moet het klassenmanagement georganiseerd worden, zodat meerbegaafde kinderen tot hun recht komen en wat is het effect hierbij op minder begaafde kinderen.”

Om een antwoord te geven op de hoofdvraag heb ik de hoofdvraag onderzocht aan de hand van deelvragen.

Deze deelvragen heb ik beantwoord vanuit de theorie:

- Meerbegaafde kinderen (H1)
- Minderbegaafde kinderen (H2)
- Onderwijsbehoeften van alle kinderen en specifiek voor meerbegaafde kinderen (H3)
- Het effect op minderbegaafde leerlingen als het klassenmanagement is afgestemd op meerbegaafde leerlingen (H4)
- Diverse manieren van klassenmanagement om aan -meer en minderbegaafde-kinderen tegemoet te komen (H5)
- Verrijkingsopdrachten in een goed klassenmanagement (H6)

Vervolgens heb ik aan de hand van de volgende theoretische conclusie ervoor gekozen om in mijn praktijkonderzoek te kijken welke praktisch inzetbare middelen er ingezet kunnen worden op de ‘normale reguliere basisschool’ vanuit het Jenaplanonderwijs.

“Het klassenmanagement kan ook zo worden ingericht dat kinderen bij elk vakgebied in andere groepen samenwerken. Zo wordt het klassenmanagement heel goed afgestemd op kinderen met een talent op een vakgebied. Het effect op minderbegaafde kinderen is dat zij altijd met cognitief sterkere leerlingen samen kunnen werken.”

De onderzoeksmethode hierbij is een kwalitatief onderzoek door middel van een casestudy. Hierbij heb ik drie interviews en drie observaties gedaan op drie verschillende Jenaplanscholen.

Mijn bevindingen vanuit het Jenaplanonderwijs voor het ‘gewone reguliere onderwijs’ zijn:

- Kinderen organiseren en presenteren hun eigen week- en maandvieringen.
- De leerkracht plant een half uur per week in om een uitdagende les te geven aan de meerbegaafde kinderen in de groep.
- Kasten met uitdagend materiaal. Leerkrachten geven tijd aan kinderen om hier mee te werken.
- Meerbegaafde kinderen in de bovenbouw, maken en geven een Engelse les aan meerbegaafde kinderen in de onderbouw.
- De methode ‘Topklassers’ kan worden ingezet om kinderen een extra vak te laten volgen op de volgende gebieden: cultuur, wetenschap, vreemde talen en wiskunde.
- Materiaal maken die aansluiten bij de meervoudige intelligentie.

Conclusies uit mijn onderzoek zijn:

Meerbegaafde leerlingen presteren beter wanneer ze samenwerken met zwakkere leerlingen dan wanneer ze alleen werken.

Uit de praktijk van het Jenaplanonderwijs blijkt dat leerkrachten er bewust voor kiezen om tafelgroepen regelmatig te veranderen zodat meerbegaafde kinderen leren samenwerken met minderbegaafde kinderen maar ook met andere meerbegaafde kinderen.

Onder meerbegaafde leerlingen versta ik niet alleen hoogbegaafden maar ook andere kinderen die snel klaar zijn met hun werk of talenten hebben op één gebied. Uit de theorie blijkt dat er niet één manier is om het klassenmanagement te organiseren zodat meerbegaafde kinderen tot hun recht komen. Er zijn meerdere manieren.

13. Evaluatie

In de evaluatie van dit onderzoek beschrijf ik wat de sterke en zwakke kanten zijn van dit onderzoek en wat ik bij een nieuw onderzoek anders zou doen.

De sterke kanten van mijn onderzoek is dat ik de theorie breed heb beschreven. Diverse onderwijsvormen en actuele onderwijsontwikkelingen komen naar voren als meervoudige intelligentie, Jenaplanonderwijs, passend onderwijs, coöperatief leren en handelingsgericht werken. Tegelijk heb ik mijn onderzoek ook duidelijk afgebakend door steeds in mijn conclusies te beschrijven wat wel en niet relevant is voor mijn onderzoek. Ik heb ook breed gekeken naar wat de term 'meerbegaafdheid' inhoud voor mijn onderzoek.

Daarnaast heb ik de resultaten van mijn onderzoek zo beschreven dat het goed te vergelijken is met elkaar. Ik heb bij elke school dezelfde opbouw gehanteerd.

Mijn bevindingen vanuit het Jenaplanonderwijs voor het 'gewone reguliere onderwijs' zijn heel praktisch en concreet beschreven wat er voor zorgt dat mijn praktijkonderzoek ook daadwerkelijk praktisch te noemen is.

De zwakke kanten van mijn onderzoek zijn dat ik maar drie scholen heb onderzocht.

Wanneer ik er vijf of meer zou hebben onderzocht zou ik misschien meer praktisch inzetbare middelen hebben gevonden om meerbegaafde kinderen uit te dagen.

Omdat ik maar drie interviews heb gehouden trek ik soms conclusies voor mijn onderzoek terwijl dit misschien is gebaseerd op een mening.

Bij een nieuw onderzoek zou ik meer casussen of proefpersonen nemen om de betrouwbaarheid van mijn onderzoek te vergroten.

14. Literatuurlijst

- Berg, van den, W., Beukering, van, T., Clijsen, A., e.a. (2007). *Leerlingenzorg in de basisschool, Leerkracht worden in het basisonderwijs*. Esstede bv: Heeswijk-Drinther.
- Berg, van den, R., Vandenberghe, R. (2005). *succesvol leiding geven aan onderwijsinnovaties, investeren in mensen*. Kluwer: Alphen aan de Rijn.
- Bongaards, B., Sas, J. (2008). *Praktijkboek leerlingenzorg, Omgaan met zorgleerlingen in de basisschool*. Wolters Noordhoff: Groningen.
- Bronkhorst, J.B.M., Eimers, T., Embrechts, M., e.a. (2010). *Spraak taal en leren*. Bohn Stafleu Van Loghum: Houten.
- D'hondt, C., Rossem, van, H., (2004). *Hoogbegaafde kinderen op school en thuis, een gids voor ouders en leerkrachten*. Garant: Apeldoorn.
- Drent, S., (1998). Hoogbegaafde kinderen kunnen meer, *Praktische richtlijnen voor verbreding in het basisonderwijs*. Ajodakt: Voorschoten.
- Förrer, M., Kenter, B., Veenman, S., (2008). *Coöperatief leren binnen passend onderwijs*. CPS onderwijsontwikkeling en advies: Amersfoort.
- Gagné, F. (2000). *Understanding the Complex Choreography of Talent Development Through DMGTBased Analysis*. Elsevier: Oxford.
- Gerven, E. van, Drent, S. (2002) *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. LEMMA BV.: Utrecht.
- Gerven, E. van. (2008). *Slim beleid, keuzes en consequenties bij beleid voor hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Van Gorcum: Assen.
- Heller, K.A., Mönks, F. & Sternberg, R. (e.a.) (2002). *International Handbook of Giftedness and Talent*. Oxford: Elsevier Science: Ltd, 2nd ed.
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J. (e.a.) (2007). *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*. ThiemeMeulenhoff: Utrecht/Zutphen.
- Lieshout, T. van. (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen, Een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten*. Bohn Stafleu Van Loghum: Houten.
- Meijer, M.J., Arnoldussen, k., Bruggen, van der, B., e.a. (2006). *Meesterlijk: Inspirerende essenties van leren*. Garant: Apeldoorn.
- Minnaert, A., Spelberg Lutje, H., Amsing, H., (2009). *Het Pedagogisch Quotiënt, Pedagogische kwaliteit in opvoeding, hulpverlening, onderwijs en educatie*. Bohn Stafleu van Loghum: Houten.
- Oostdam, R.J., (2009) *Tijd voor dikke leerkrachten, over maatwerk als kern van goed onderwijs*. Hogeschool van Amsterdam: Amsterdam.

Span, P., Nelissen, J. (2000). *Begaafde kinderen op de basisschool; Suggesties voor didactisch handelen*. Bekadidact: Baarn.

Span, P., Bruin, de, A.L., Wijnekus, M.C., (2001). *Het testen van begaafde kinderen*. Samson: Alphen aan de Rijn.

Sternberg, R. (2002). *Succesvolle intelligentie: hoe praktische en creatieve intelligentie succes bepalen*. Swets en Zeitlinger: Lisse.

Wyffels, D. (2006). *Hoe coach ik mijn klas, De basisgids voor klassenmanagement*. Lannoo: Tielt.

Internetsites:

Eureka 'aan de slag met compacten en verrijken' geraadpleegd via:
<http://eureka.inos.nl/?q=node/111> (26 januari 2011)

Steunpunt dyslexie 'Wat is dyslexie' (13-01-2011) geraadpleegd via:
<http://www.steunpuntdyslexie.nl/wat-is-dyslexie> (28-01-2011)

Steunpunt dyslexie 'Welke gevolgen heeft dyslexie' (30-04-2010) geraadpleegd via:
<http://www.steunpuntdyslexie.nl/wat-is-dyslexie> (28-01-2011)

Balans digitaal 'Wat is dyscalculie' geraadpleegd via:
<http://www.balansdigitaal.nl/stoornissen/dyscalculie/wat-is-dyscalculie> (28-01-2011)

Jenaplan Basisschool De Kring 'basisprincipes' geraadpleegd via:
<http://www.dekring.nl/onderwijs/jenaplan/> (05-05-2011)

15. Bijlagen

In de bijlage van dit onderzoek staan de interviews en observaties

15.1. Bijlage 1 Interview school 1 'Het Schateiland' in Gouda

Interview met Gerda Steenbergen : Jenaplanbasisschool 'Het Schateiland' Groep 7
Interview gehouden op 13 mei 2011 van 12.00 tot 12.30

Doel interview:

Wat biedt het Jenaplanonderwijs aan meerbegaafde kinderen aan, om voldoende uitdaging te bieden en wat is het effect hierbij op minderbegaafde kinderen?

Interview:

Ik doe onderzoek naar het uitdaging bieden aan meerbegaafde leerlingen. Niet alleen hoogbegaafde leerlingen vallen hieronder maar ook ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters en talent hebben op een bepaald gebied.

Het Jenaplanonderwijs staat bekend om onder andere de stamgroepen waarbij kinderen met verschil in leeftijd, ontwikkeling, tempo en begaafdheid in een klas zitten.

1) Veel Jenaplanscholen hebben een apart protocol voor hoogbegaafdheid. Wat houdt dit in, in de praktijk?

Wij hebben een digitaal handelingsprotocol voor hoogbegaafden van, Van Gerven en Drent. Dit houdt in dat ouders, de leerkracht en de leerling een lijst invult met gegevens en daaruit blijkt of een kind hoogbegaafd is. Uit deze gegevens komt een plan gerold wat wordt ingezet bij hoogbegaafde kinderen.

2) Hoe gaat deze school om met meerbegaafde kinderen in de klas?

Er wordt op school Spaans aangeboden. Kinderen mogen zelf kiezen of ze dit willen volgen maar de leerkracht heeft hier ook een stem in. Dit is natuurlijk met name geschikt voor kinderen die meer aankunnen.

Daarnaast hebben we een klas wat 'de schatgravers' wordt genoemd. Deze klas leid ik. Elke week geef ik een uitdagende les van een uur voor deze meerbegaafde kinderen uit groep 6, 7 en 8. Dit kan een les zijn met proefjes, een verhaal schrijven, enz. Kinderen krijgen tijdens dit half uur ook extra werk uitgelegd wat ze dan in hun weektaak hebben zitten. Dit is in plaats van de reguliere leerstof.

3) Is de inrichting van de klas afgestemd op meerbegaafde kinderen?

-waarom wel of waarom niet?

-hoe?

In de instructieklas zitten de kinderen in tafelgroepen maar er is geen bewuste indeling voor. Kinderen mogen wel samenwerken met wie ze willen. Meestal kiezen ze dan iemand waar ze niet perse bevriend mee zijn maar waar ze goed mee kunnen werken. Vaak kiezen ze dan iemand van hun eigen niveau.

4) Op welke manier zijn tafelgroepen ingedeeld in de klas? Heterogeen of homogeen?

-Waarom heterogeen of juist homogeen?

De tafelgroepen in de stamgroep zijn heterogeen ingedeeld naar leeftijd. Dus dat is automatisch ook naar ontwikkelingsniveau en begaafdheid.

De instructiegroepen zijn ook heterogeen omdat kinderen die in groep 7 zitten met de instructie ook bepaalde vakken meedoen met een groep lager of hoger. Dat ligt aan wat ze aankunnen.

5) Met wie werken meerbegaafde kinderen vooral samen? Met andere meerbegaafde leerlingen of met zwakke(re) leerlingen?

-waarom wel of waarom niet?

Van vakantie tot vakantie wisselen we bewust van tafelgroepen. Zo komen meerbegaafde kinderen ook wel eens met elkaar aan tafel te zitten maar meerbegaafde kinderen zitten ook wel eens met zwakke kinderen in de tafelgroep. Meerbegaafde kinderen zullen ook moeten leren om met deze kinderen samen te werken. Uit een universitair onderzoek is gebleken dat kinderen het best kunnen samenwerken in tafelgroepen van 3. Wij proberen dan ook tafelgroepen met drie kinderen in te delen.

6) Werken de kinderen in de klas per vakgebied met een ander kind samen? (vakgebieden: taal, rekenen, wereldoriënterende vakken?)

Dit is ook de keuze aan de kinderen. Ze mogen met alle vakken samenwerken wanneer de leerkracht hier ook mee instemt.

7) Waar bent u het meest enthousiast over wat betreft onderwijs geven aan meerbegaafde leerlingen?

De manier waarop deze kinderen het oppikken. Dat is echt fantastisch. Het is ook nodig en fijn voor deze kinderen om echt op hun eigen niveau te kunnen werken. Het wiskunde dat ik geef is echt uitdagend dus worden de kinderen gemotiveerd. Ik geef ook opdrachten d.m.v. meervoudige intelligentie. Deze opdrachten zijn heel leuk.

Ik haal ook veel opdrachten uit het hoogbegaafden project.

Het gaat gewoon om de uitdaging bij deze kinderen en dat is mooi om te zien.

8) Zijn er nog andere makkelijk inzetbare middelen die echt uit het Jenaplanonderwijs komen om meer uitdaging te geven aan meerbegaafde leerlingen?

Dat er drie centrale momenten zijn met de stamgroep. En er wordt op drie niveaus gedifferentieerd. Ik vind doordat groep 6, 7 en 8 bij elkaar zitten het pedagogisch klimaat heel sterk. Verder werken we met meervoudige intelligentie bijvoorbeeld bij geschiedenis. Kinderen werken dan met geschiedenisboekjes die passen bij hun manier van intelligent zijn.

9) Welke mogelijkheden voor meerbegaafde kinderen ziet u buiten het Jenaplanonderwijs om voor 'gewone' scholen?

De routeboekjes voor taal en rekenen. Het boekje van taal is gratis te downloaden van het SLO maar het boekje voor rekenen moet je kopen.

Verder de weekvieringen en de maandvieringen die kinderen zelf organiseren en presenteren. Hier leren kinderen heel veel van. Ze leren overleggen, samenwerken en presenteren. Verder het maken van werkstukken en het houden van spreekbeurten. Kinderen kunnen daar ook onderwerpen bij kiezen die ze zelf leuk vinden en die passen bij hun niveau.

10) Wat is het effect van heterogene groepjes in de klas op de minderbegaafde kinderen?

Omdat er zoveel verschil is in niveau, doordat kinderen al met verschillende leeftijden in de klas zitten, vinden kinderen het ook logisch dat ze bijvoorbeeld als ze in groep 6 zitten nog niet zover zijn als kinderen in groep 7. Dit verschil vinden ze dan ook niet erg. Ik vind het juist positief dat verschillende kinderen bij elkaar zitten. In de

instructiegroepen zitten wel alle kinderen van groep 7 dus dan heb je al minder verschil in niveau. Kinderen mogen altijd vragen of ze mogen samenwerken. Vaak kiezen kinderen dan juist iemand waar ze goed mee kunnen werken. Ook minderbegaafde kinderen kiezen dan iemand waar ze goed mee kunnen werken. Ik vind het een positief effect hebben op minderbegaafde kinderen.

15.2. Bijlage 2 Interview school 2 'De Carrousel' in Gouda

Interview met Esther Zweere: Jenaplanbasisschool 'De Carrousel' Groep 7 /8
Interview gehouden op 19 mei 2011 van 12.00 tot 12.30

Doel interview:

Wat biedt het Jenaplanonderwijs aan meerbegaafde kinderen aan, om voldoende uitdaging te bieden en wat is het effect hierbij op minderbegaafde kinderen?

Interview:

Ik doe onderzoek naar het uitdaging bieden aan meerbegaafde leerlingen. Niet alleen hoogbegaafde leerlingen vallen hieronder maar ook ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters en talent hebben op een bepaald gebied.

Het Jenaplanonderwijs staat bekend om onder andere de stamgroepen waarbij kinderen met verschil in leeftijd, ontwikkeling, tempo en begaafdheid in een klas zitten.

1) Veel Jenaplanscholen hebben een apart protocol voor hoogbegaafdheid. Wat houdt dit in, in de praktijk?

Wij zijn dit op het moment opnieuw aan het bekijken. De vraag met wat je kunt bieden aan kinderen blijft zich ontwikkelen. Vroeger was het zo dat je kinderen zonder instructie aan het werk moet laten gaan en later werd het met instructie. Het verandert voortdurend. Ik heb eigenlijk helemaal geen interesse in of een kind getest wordt op hoogbegaafdheid want als een kind meer aan kan moet je als leerkracht meer aanbieden. En niet elk kind met een A of A+ score is gelijk hoogbegaafd. Of het uit onderzoek nou duidelijk wordt of niet je moet in ieder geval bij het kind aansluiten.

2) Hoe gaat deze school om met meerbegaafde kinderen in de klas?

Als leerkracht signaleer je welke kinderen meer aankunnen. Je kijkt hierbij niet alleen naar de scores. Kinderen kunnen ook heel goed zelf aangeven of ze de stof te makkelijk of te moeilijk vinden. Je zoekt vervolgens iets wat bij het kind past. Vaak mogen kinderen kiezen wat ze voor extra's willen doen. Dit is vaak een bepaald vak van de methode vakondernemers.

3) Is de inrichting van de klas afgestemd op meerbegaafde kinderen?

-waarom wel of waarom niet?

-hoe?

Ja, omdat extra werk erg toegankelijk is. Kinderen kunnen bij elkaars werk kijken en kunnen samenwerken binnen een bepaalde uitdaging zoals 'wiskunde' wat dan bijvoorbeeld twee kinderen doen naast het gewone rekenwerk. Daarnaast kunnen kinderen voor tussendoor altijd even een puzzel pakken of wat anders wat even een uitdaging biedt.

4) Op welke manier zijn tafelgroepen ingedeeld in de klas? Heterogeen of homogeen?

-Waarom heterogeen of juist homogeen?

Heterogeen op leeftijd en ontwikkelingsniveau.

Kinderen van groep 7 en 8 zitten bij elkaar aan tafel. Eigenlijk alles door elkaar. Ik let nooit heel goed op de tafelindeling want dat vind ik niet belangrijk.

5) Met wie werken meerbegaafde kinderen vooral samen? Met andere meerbegaafde leerlingen of met zwakke(re) leerlingen?

-waarom wel of waarom niet?

Dat ligt er aan per vak. Als de kinderen werken aan een project waar wereld oriënterende vakken in verwerkt zijn dan wil ik zo verschillende mogelijke groepjes. Ik vind het niet fijn als een sterke leerling met een zwakke leerling samenwerkt. Ik ben van mening dat leerlingen geen instructie aan elkaar moeten geven. Kinderen kijken dan of bij elkaar af of ze leren andere oplossingsstrategieën aan die niet bij hun passen waardoor ze in de war raken.

6) Werken de kinderen in de klas per vakgebied met een ander kind samen? (vakgebieden: taal, rekenen, wereldoriënterende vakken?)

Ze mogen altijd samenwerken bij wereldoriënterende vakken. Dan werken kinderen ook samen in groepen die heterogeen zijn opgesteld. Bij vakgebieden als taal en rekenen heb ik het liever niet om bovenstaande reden.

7) Waar bent u het meest enthousiast over wat betreft onderwijs geven aan meerbegaafde leerlingen?

Het enthousiasme dat kinderen hebben in het leren. Dat enthousiasme kan je goed behouden als je de kinderen maar uitdaagt. Dat is waar je het voor doet. Als je kinderen uitdaagt, gaan ze zich ook niet vervelen. Hierdoor behoud je rust in de klas. Kinderen vragen ook niet wat ze moeten doen als ze klaar zijn. Iedereen weet wat hij of zij dan kan gaan doen. En ik vind het daarbij heel leuk om geen losse opdrachten te geven maar veel projecten wat beoordeeld wordt en op het rapport komt te staan.

8) Zijn er nog andere makkelijk inzetbare middelen die echt uit het Jenaplanonderwijs komen om meer uitdaging te geven aan meerbegaafde leerlingen?

Je hoeft bij het Jenaplanonderwijs geen uitdaging te zoeken in wereldoriënterende vakken omdat kinderen hun eigen uitdaging op zoeken. De projecten zijn goed in te zetten omdat kinderen heel zelfstandig ermee aan het werk kunnen. Verder pak ik subgroepjes uit de klas waar ook meerbegaafde kinderen bij zitten waar ik instructie aan geef om ook verder te komen in wiskunde bijvoorbeeld.

9) Welke mogelijkheden voor meerbegaafde kinderen ziet u buiten het Jenaplanonderwijs om voor 'gewone' scholen?

Kinderen uit de bovenbouw zelf een Engelse les laten geven aan kinderen in de onderbouw die ook wat extra uitdaging nodig hebben. De methode 'Topklassers' is een heel goed boek om extra uitdaging te bieden. Dit kan op meerdere vakken. Wiskunde, Spaans, natuurkunde en scheikunde. Het is wel handig om een half uur per week een ouder in te zetten om uit te leggen. Via een site kunnen kinderen wiskunde aangeboden krijgen in het Engels. Wat in elk geval heel belangrijk is, is dat ook meerbegaafde kinderen begeleid moeten worden. Anders stranden extra taken altijd.

10) Wat is het effect van heterogene groepjes in de klas op de minderbegaafde kinderen?

Het heeft een positief effect omdat elk kind ongeveer op zijn eigen niveau werkt. Alle kinderen worden op die manier uitgedaagd. Wij praten in het begin van het jaar ook vaak in de kring over het feit dat elk kind een ander niveau heeft en dat dit ook niet erg is. In mijn klas zie ik daarom ook geen nadeel voor deze kinderen om in een groepje te zitten met meer of hoogbegaafde kinderen.

Ik vind wel dat je als leerkracht moet oppassen op het feit dat kinderen elkaar de leerstof gaan uitleggen. Een minderbegaafd kind hoeft niet de leerstrategie te begrijpen van een meer of hoogbegaafd kind. Hier is de leerkracht dan weer voor.

15.3. Bijlage 3 Interview school 3 'De Brug' in Utrecht

Interview met Titia Steenberghe : Jenaplanbasisschool 'De Brug' Groep 3/4/5
Interview gehouden op 20 mei 2011 van 13.00 tot 13.30

Doel interview:

Wat biedt het Jenaplanonderwijs aan meerbegaafde kinderen aan, om voldoende uitdaging te bieden en wat is het effect hierbij op minderbegaafde kinderen?

Interview:

Ik doe onderzoek naar het uitdaging bieden aan meerbegaafde leerlingen. Niet alleen hoogbegaafde leerlingen vallen hieronder maar ook ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters en talent hebben op een bepaald gebied.

Het Jenaplanonderwijs staat bekend om onder andere de stamgroepen waarbij kinderen met verschil in leeftijd, ontwikkeling, tempo en begaafdheid in een klas zitten.

1) Veel Jenaplanscholen hebben een apart protocol voor hoogbegaafdheid. Wat houdt dit in, in de praktijk?

Wij werken op dit moment met Sidi-R. Dit zijn vragenlijsten voor leerkrachten wat verwerkt wordt in een hoogbegaafdheids protocol. Wanneer een kind hoog begaafd is heeft het meer uitdaging nodig. Wij kijken ook naar de scores. Als kinderen een A+ scoren op de CITO toets werken wij aan de hand van compacten en verrijken. Wij geven dan halve rekenrijtjes en de methode: 'rekeningers' als verrijking.

2) Hoe gaat deze school om met meerbegaafde kinderen in de klas?

Lezen en spelling krijgt elk kind op zijn of haar eigen niveau aangeboden. Bij rekenen geven wij als extra uitdaging: 'rekeningers'.

3) Is de inrichting van de klas afgestemd op meerbegaafde kinderen?

-waarom wel of waarom niet?

-hoe?

Nee, niet echt. Er is wel materiaal in de kast. Dit zijn vooral spelletjes waar je wat meer bij moet nadenken. Deze spellen sluiten ook wel aan bij het rekenen bijvoorbeeld. Verder zijn er geen hoeken met uitdagend materiaal.

4) Op welke manier zijn tafelgroepen ingedeeld in de klas? Heterogeen of homogeen?

-Waarom heterogeen of juist homogeen?

De tafelgroepen zijn heterogeen samengesteld naar leeftijd en ontwikkeling. In elk tafelgroepje zit een kind uit groep 3, 4 en 5. Deze kinderen spelen en werken samen. De indeling wisselt regelmatig om kinderen met sterke en zwakke leerlingen te laten samenwerken.

5) Met wie werken meerbegaafde kinderen vooral samen? Met andere meerbegaafde leerlingen of met zwakke(re) leerlingen?

-waarom wel of waarom niet?

Met rekeningers en lezen werken de kinderen vooral samen. Sommige kinderen hebben een tutor met lezen en wij doen aan tweetal lezen. Verder hebben de meerbegaafde kinderen de taak om andere kinderen te helpen.

6) Werken de kinderen in de klas per vakgebied met een ander kind samen? (vakgebieden: taal, rekenen, wereldoriënterende vakken?)

Ja, er wordt wel naar gekeken. Dit gebeurt vooral bij rekenen en tekstverwerken. Tweetal lezen is voor iedereen. Kinderen leren veel van elkaar en ze leren van uitleggen.

7) Waar bent u het meest enthousiast over wat betreft onderwijs geven aan meerbegaafde leerlingen?

Ik ben heel enthousiast over rekentijgers. We hebben ook meegedaan aan een De Kangoeroewedstrijd. Daarnaast zou ik heel graag nog kinderen willen laten werken met een DS kaart voor de Nintendo. Daar kun je allemaal leuke denkspellen op aanbieden.

8) Zijn er nog andere makkelijk inzetbare middelen die echt uit het Jenaplanonderwijs komen om meer uitdaging te geven aan meerbegaafde leerlingen?

Niet in de vorm van materiaal. Wat ik heel goed vind aan het Jenaplanonderwijs is dat kinderen veel aan elkaar vertellen over wat ze hebben ontdekt. Dit presenteren ze aan elkaar. Daarnaast hebben we een boekenkring en een nieuwskring. Kinderen komen aan de beurt en presenteren dat iets wat ze hebben meegenomen.

9) Welke mogelijkheden voor meerbegaafde kinderen ziet u buiten het Jenaplanonderwijs om voor 'gewone' scholen?

*-SD kaart voor de Nintendo.
-Project 'werkgidsen'
-Rekentijgers
-Meer werken op de computer
-Materialen maken die aansluiten bij Meervoudige intelligentie.
-Maar wat je ook aanbiedt aan meerbegaafde kinderen. Ze moeten begeleid worden.*

10) Wat is het effect van heterogene groepjes in de klas op de minderbegaafde kinderen?

Deze kinderen zien altijd andere kinderen die in hun ogen slimmer zijn of sneller zijn. Vaak motiveert het deze kinderen om ook zo ver te komen. Ze kijken oplossing strategieën af van de meerbegaafde kinderen. Ik vind het heel belangrijk dat kinderen van elkaar leren door elkaar de stof uit te leggen. Hier krijgen kinderen dan ook veel ruimte voor. Ik heb niet het idee dat deze kinderen afhaken omdat ze in een groepje zitten met kinderen van een ander niveau.

15.4. Bijlage 4 Observatie school 1 'Het Schateiland' in Gouda

Observatie: Jenaplanschool 'Het Schateiland' in Gouda, groep 7

Leerkracht: Gerda Steenberg

Observatie: 9.00 – 12.00 uur

Wat zie ik?

1. Hoe is de klas ingericht?

- Homogene groepjes op leeftijd
- Heterogene groepjes op leeftijd
- Homogene groepjes op ontwikkelingsniveau
- Heterogene groepjes op ontwikkelingsniveau
- Homogene groepjes op begaafdheid
- Heterogene groepjes op begaafdheid
- Homogene groepjes op tempo
- Heterogene groepjes op tempo

De stamgroep bestaat uit een heterogene groep op leeftijd. Groep 6, 7 en 8 zitten bij elkaar in een klas. De tafelgroepen zijn dan ook heterogeen samen gesteld op leeftijd. De kinderen zitten in groepjes van drie. Een kind uit groep 6, een kind uit groep 7 en een kind uit groep 8.

De instructiegroep bestaat alleen met kinderen uit groep 7. Ook dan zitten kinderen in tafelgroepen en dit is niet specifiek afgestemd op begaafdheid, tempo, ontwikkelingsniveau of leeftijd.

2. Is dit per vakgebied verschillend?

- Ja, want kinderen mochten na overleg gaan samenwerken met andere kinderen tijdens het zelfstandig werken aan de weektaak.
- Nee want...

3. Wat voor leerstof krijgen meerbegaafde leerlingen aangeboden?

- De reguliere leerstof
- Extra leerstof
- Reguliere leerstof d.m.v. compacten en verrijken
- Anders namelijk.....

4. Hoe wordt de instructie aangeboden?

- Klassikaal
- Gedifferentieerd op drie niveaus
- Gedifferentieerd op meer dan drie niveaus

5. Op welke manier worden meerbegaafde kinderen meer uitgedaagd?

- 1) *Een kind ging naar een andere klas om Spaans te volgen.*
- 2) *Kinderen die eerder klaar zijn met hun weektaak mogen bezig met hun werkstuk achter de computer.*
- 3) *Kinderen die klaar zijn met de weektaak en hun werkstuk kiezen een spelletje uit de kast. Dit zijn taal en rekenactiviteiten.*

6. Wordt er gebruik gemaakt van de kenmerken van Jenaplanonderwijs (Het Jenaplanonderwijs staat bekend om onder andere de stamgroepen waarbij kinderen met verschil in leeftijd, ontwikkeling, tempo en begaafdheid in een klas zitten.)

Op welke manier?

Ja, er zijn stamgroepen. Dit was een stamgroep met kinderen vanuit groep 6,7 en 8. Kinderen werken ook met andere kinderen samen waarin verschil is in ontwikkeling, tempo en begaafdheid. Dit heb ik gezien in het samenwerken aan de weektaak en het samenwerken met Engels.

7. Werken de kinderen samen per vakgebied met een ander kind? (vakgebieden: taal, rekenen, wereldoriënterende vakken?)

Nee, elk kind werkt individueel aan zijn weektaak. Wat wel opvalt is dat kinderen veel samen werken en elkaar helpen. Als ze aan de leerkracht vragen of ze met een ander kind uit het groepje mogen samenwerken mag dit.

8. Zijn er nog andere praktisch in te zetten middelen om meerbegaafde kinderen binnen 'gewoon' onderwijs uit te dagen?

De kinderen werken aan een werkstuk als ze klaar zijn met hun weektaak. Als ze ook klaar zijn met hun werkstukken mogen ze een spelletje uit de kast kiezen en iets voor zichzelf doen. In de spelletjes zit een taalelement of rekenelement verwerkt.

Dit interpreteer ik:

9. Waar zitten de meerbegaafde leerlingen?

- In één groepje
- In verschillende groepjes

10. Is de klas een verrijkende leeromgeving voor meerbegaafde leerlingen?

- Ja namelijk door.....
- Nee, Ik vind van niet want er zijn geen hoeken in de klas.
Er zijn wel kasten met uitdagende spelletjes. Verder hangen er een aantal posters en regels van de klas.

15.5. Bijlage 5 Observatie school 2 'De Carrousel' in Gouda

Observatie: Jenaplanschool 'De Carrousel' in Gouda, groep 7 / 8

Leerkracht: Esther Zweere

Observatie: 9.00 – 12.00 uur

Dit zie ik:

1. Hoe is de klas ingericht?

- Homogene groepjes op leeftijd
- Heterogene groepjes op leeftijd
- Homogene groepjes op ontwikkelingsniveau
- Heterogene groepjes op ontwikkelingsniveau
- Homogene groepjes op begaafdheid
- Heterogene groepjes op begaafdheid
- Homogene groepjes op tempo
- Heterogene groepjes op tempo

2. Is dit per vakgebied verschillend?

- Ja, want kinderen zitten tijdens de instructie helemaal in een hoek van de klas in een kring. Tijdens het zelfstandig werken, zitten ze in de klas of op de gang. Tijdens wereld oriënterende vakken mogen kinderen zelf kiezen waar ze gaan werken.
- Nee want...

3. Wat voor leerstof krijgen meerbegaafde leerlingen aangeboden?

- De reguliere leerstof
- Extra leerstof
- Reguliere leerstof d.m.v. compacten en verrijken
- Anders namelijk

4. Hoe wordt de instructie aangeboden?

- Klassikaal
- Gedifferentieerd op drie niveaus
- Gedifferentieerd op meer dan drie niveaus

5. Op welke manier worden meerbegaafde kinderen meer uitgedaagd?

Bij rekenen kunnen kinderen extra uitdaging krijgen door middel van wiskunde. De methode die ze daarbij gebruiken is 'Topklassers'.

De kinderen krijgen de mogelijkheid om verder te werken aan het project waar ze mee bezig zijn. Bij rekenen kregen de kinderen een Sudoku puzzel van het moeilijkste niveau om ze uit te dagen.

- 6. Wordt er gebruik gemaakt van de kenmerken van Jenaplanonderwijs (Het Jenaplanonderwijs staat bekend om onder andere de stamgroepen waarbij kinderen met verschil in leeftijd, ontwikkeling, tempo en begaafdheid in een klas zitten). Op welke manier?**

Ja, er zijn stamgroepen. Dit was een stamgroep met kinderen vanuit groep 7 en 8. Er zijn veel verschillende niveaus. Ik heb verschil in leeftijd, ontwikkeling, tempo en begaafdheid gezien. Sommige kinderen waren al klaar met hun weektaak en deden extra werk als wiskunde en Russisch met de methode: 'Topklassers'.

- 7. Werken de kinderen samen per vakgebied met een ander kind? (vakgebieden: taal, rekenen, wereldoriënterende vakken?)**

Ja, als het kan wel. Met een extra vak bovenop het rekenen kunnen kinderen samenwerken met wiskunde. Maar dit is niet de regel. Ook met een Engelse les voorbereiden werd samengewerkt.

- 8. Zijn er nog andere praktisch in te zetten middelen om meerbegaafde kinderen binnen 'gewoon' onderwijs uit te dagen?**

De kinderen waren vandaag bezig met een project 'handel'. Ze zetten een eigen bedrijfje op met een aantal kinderen in een groepje. Ze ontwikkelen een product, maken daarvan een prototype en gaan dit produceren. Per fase is een ander kind directeur.

Om meer uitdaging te bieden aan kinderen die rekenen te makkelijk vinden wordt er wiskunde aangeboden. Dit gebeurt met de methode: 'Topklassers'. De kinderen krijgen een half uur instructie per week.

Twee kinderen waren naar de les Spaans. Een ander kind was bezig met Russisch. De kinderen vertelden dat ze mochten kiezen aan het begin van het jaar.

Kinderen uit de bovenbouw mogen als extra uitdaging Engelse les geven aan kinderen uit de onderbouw die ook meer uitdaging nodig hebben. Twee kinderen waren een les aan het voorbereiden.

Er zijn diverse spellen die kinderen kunnen spelen als ze klaar zijn met de weektaak zoals math puzzels.

Dit interpreteer ik:

- 9. Waar zitten de meerbegaafde leerlingen?**

- In één groepje
- In verschillende groepjes

- 10. Is de klas een verrijkende leeromgeving voor meerbegaafde leerlingen?**

- Ja namelijk door.....
- Nee, ik vind van niet want er zijn geen hoeken in de klas.
Er zijn wel kasten met uitdagende spelletjes. Verder hangen er een aantal posters en regels van de klas.

15.6. Bijlage 6 Observatie school 3 'De Brug' in Utrecht

Observatie: Jenaplanschool 'De Brug' in Utrecht, groep 3/4/5

Leerkracht: Titia Steenbergen

Observatie: 9.00 – 12.00 uur

Dit zie ik:

1. Hoe is de klas ingericht?

- Homogene groepjes op leeftijd
- Heterogene groepjes op leeftijd
- Homogene groepjes op ontwikkelingsniveau
- Heterogene groepjes op ontwikkelingsniveau
- Homogene groepjes op begaafdheid
- Heterogene groepjes op begaafdheid
- Homogene groepjes op tempo
- Heterogene groepjes op tempo

2. Is dit per vakgebied verschillend?

- Ja,
- Nee want alle kinderen werken in het tafelgroepje.

3. Wat voor leerstof krijgen meerbegaafde leerlingen aangeboden?

- De reguliere leerstof
- Extra leerstof
- Reguliere leerstof d.m.v. compacten en verrijken
- Anders namelijk

4. Hoe wordt de instructie aangeboden?

- Klassikaal
- Gedifferentieerd op drie niveaus
- Gedifferentieerd op meer dan drie niveaus

5. Op welke manier worden meerbegaafde kinderen meer uitgedaagd?

Door middel van compacten en verrijken. Ze gebruiken de methode 'rekentijgers'. Daarnaast zag ik dat diverse kinderen die klaar waren met het rekenwerk, een uitdagend rekenspelletje pakten. Ook zag ik kinderen schaken en informatieboekjes lezen. Hier is ruimte voor.

6. Wordt er gebruik gemaakt van de kenmerken van Jenaplanonderwijs (Het Jenaplanonderwijs staat bekend om onder andere de stamgroepen waarbij kinderen met verschil in leeftijd, ontwikkeling, tempo en begaafdheid in een klas zitten.)

Op welke manier?

Ja er zijn stamgroepen. Dit was een stamgroep met kinderen vanuit groep 3/4/5. Ook de tafelgroepjes zijn heterogeen samengesteld. Er wordt gewerkt en gespeeld. Kinderen zijn hier vrij in na het werken.

**7. Werken de kinderen samen per vakgebied met een ander kind?
(vakgebieden: taal, rekenen, wereldoriënterende vakken?)**

Nee, alle kinderen werken individueel. Kinderen bieden wel hulp aan elkaar in het groepje.

8. Zijn er nog andere praktisch in te zetten middelen om meerbegaafde kinderen binnen 'gewoon' onderwijs uit te dagen?

Rekentijgers

Diverse rekenspelletjes

Materiaal: Kapla

Schaken

Dit interpreteer ik:

9. Waar zitten de meerbegaafde leerlingen?

- In één groepje
- In verschillende groepjes

10. Is de klas een verrijkende leeromgeving voor meerbegaafde leerlingen?

- Ja namelijk door.....
- Nee, Ik vind van niet want er zijn geen hoeken in de klas.
Er zijn wel kasten met uitdagende spelletjes. Er staan ook materialen tentoongesteld over het project 'ridders en kastelen'.